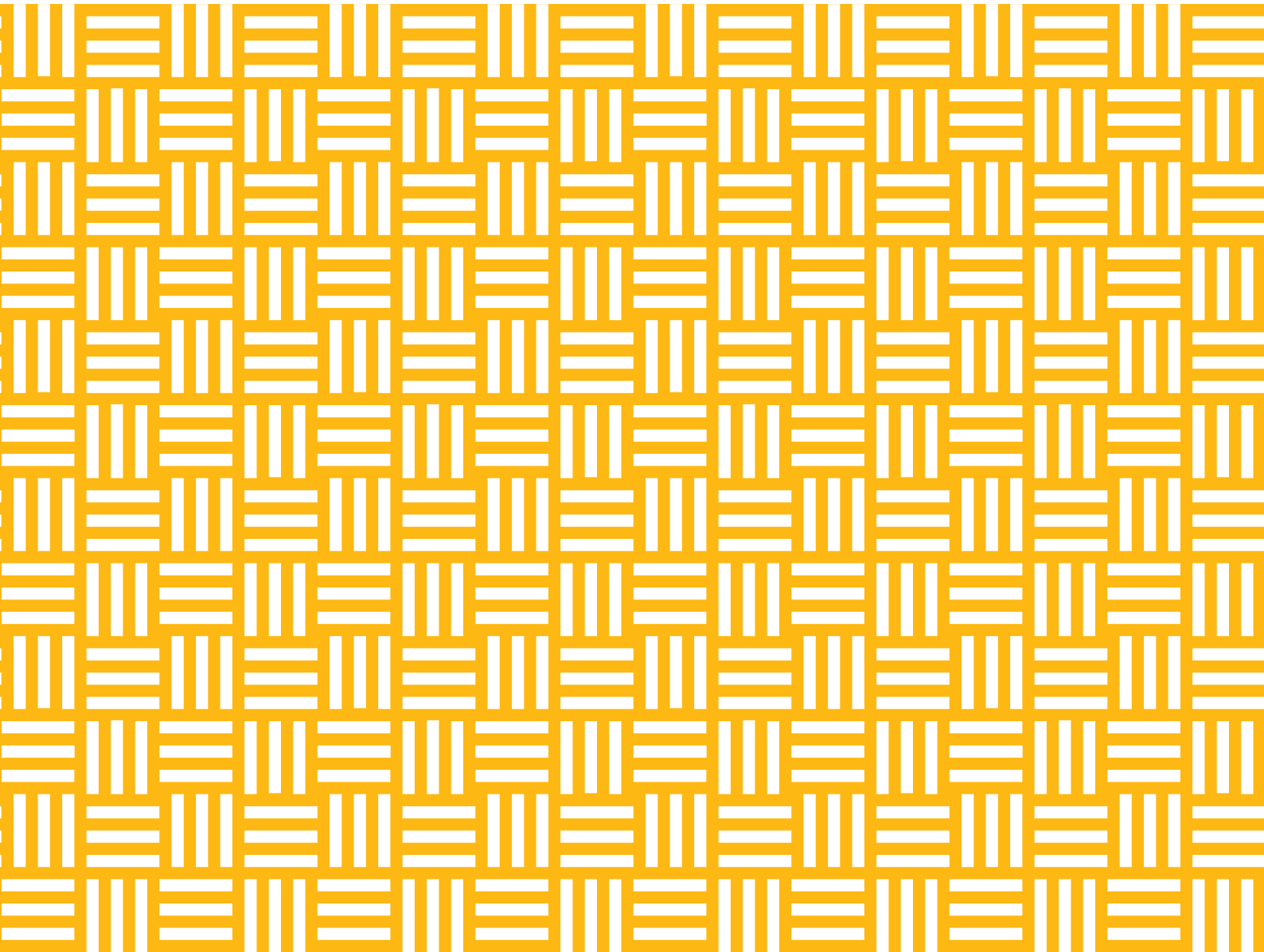

Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zastupanje
sloboda medija i bezbednosti novinara
Western Balkan's Regional Platform for Advocating
Media Freedom and Journalists' Safety

SRBIJA

Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara 2017.

SRBIJA
Indikatori za nivo
slobode medija
i bezbednosti
novinara
2017.

Autor
Marija Vukasović
decembar 2017.

Naslov u originalu

Srbija – Indikatori za novo slobode medija i bezbednosti novinara 2017.

Izdavač

Nezavisno udruženje novinara Srbije

Autorka

Marija Vukasović

Lektori

Momir Đoković i Slavica Uzelac Đoković

Tiraž

150 primeraka

Dizajn

comma | communications design

Ova publikacija je urađena uz finansijsku pomoć Evropske unije i Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Nezavisnog udruženja novinara Srbije i autora publikacije, i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stavove Evropske unije i Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije.

Република Србија
МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ
И ИНФОРМИСАЊА

Rezime	7	B Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure	23
Indikator A: Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda	7	B1 Da li je ekonomski položaj novinara/novinarki zloupotrebljen kako bi se ograničila njihova sloboda?	24
Indikator B: Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure	9	B2 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti vlasnika medija i organa upravljanja?	24
Indikator C: Bezbednost novinara	10	B3 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti novinara u javnim servisima?	25
A Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda	11	B4 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti novinara u neprofitnim medijima?	26
A1 Da li nacionalno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li se one efikasno sprovode u praksi?	12	B5 Koliku slobodu novinari imaju u procesu proizvodnje vesti?	27
A2 Da li regulativa o kleveti izaziva efekat „obeshrabrivanja” među novinarima?	16	C Bezbednost novinara	28
A3 Da li postoji dovoljna pravna zaštita političkog pluralizma u medijima pre i tokom izborne kampanje?	17	C1 Statistika o bezbednosti i nekažnjivosti	29
A4 Da li je sloboda rada i udruživanja novinara/novinarki garantovana i da li se primenjuje?	19	C2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara?	31
A5 Koji je nivo pravne zaštite novinarskih izvora?	20	C3 Da li se krivični i građanski pravosudni sistem efektivno bave pretnjama i aktima nasilja nad novinarima?	33
A6 Koji je nivo pravne zaštite prava na pristup informacijama?	20	Prilozi	35
		Lista intervjuisanih pojedinaca	35
		Reference i izvori	36

Ovaj izveštaj predstavlja nalaze drugog istraživanja sprovedenog u okviru regionalnog projekta „Regionalna platforma za zagovaranje medijskih sloboda i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu”¹ koji sprovode nacionalna novinarska udruženja u Bosni i Hercegovini, na Kosovu*, u Makedoniji i Srbiji i sindikata u Crnoj Gori. Ovaj izveštaj predstavlja nastavak osnovne studije koja je u većoj meri predstavila zakonodavnu, socijalno-ekonomsku i političku situaciju u pogledu slobode medija i sigurnosti novinara i identifikovala ključne izazove i preporuke za udruženja novinara i druge zainteresovane strane. Glavni cilj druge istraživačke studije je otkrivanje novih događaja i upoređivanje nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara identifikovanih u 2016. godini.

¹ Projekat je finansirala Evropska komisija u okviru Programa podrške civilnom društvu i medijima 2014–2015, Podrška regionalnim tematskim mrežama organizacija civilnog društva i Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije u okviru Konkursa za sufinansiranje projekata organizovanja i učešća na stručnim, naučnim i prigodnim skupovima, kao i unapređivanja profesionalnih i etičkih standarda u oblasti javnog informisanja u 2017. godini

* Ovaj naziv je bez prejudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

Istraživanje je sprovedla Marija Vukasović na osnovu zajedničke metodologije za svih pet nabrojanih zemalja. Za prikupljanje i analizu podataka korišćeno je niz različitih kvalitativnih i kvantitativnih metoda:

- Kvalitativna analiza dokumenata (QDA) koje čine istraživanja i analize koje su sprovele druge istraživačke organizacije, akademske institucije, nevladine organizacije, pojedini istraživači itd; službeni dokumenti koje su donele državne institucije (zakonski akti, podzakonski akti, strategije, godišnji izveštaji, zapisnici sa sastanaka, saopštenja za javnost) i medijska izveštavanja (tekstovi, članci, vesti i drugi objavljeni materijali).
- Kvalitativni intervjui sa 14 pojedinaca (novinari, pravnici, medijski eksperti, predstavnici javnih institucija ili nevladinih organizacija).
- Zvanični statistički podaci koji su dobijeni od javnih institucija ili prikupljeni sa dostupnih web sajtova ili iz drugih objavljenih izvora.

Indikator A: **Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda**

U Srbiji je sloboda medija zagarantovana Ustavom Republike Srbije i medijskim zakonodavstvom. Zakon o javnom informisanju i medijima garantuje slobodu javnog informisanja i propisuje da je javno informisanje slobodno. Novinari i medijski eksperti su saglasni u oceni da je sloboda novinara na niskom nivou i da već u dužem periodu imamo konstantan pad medijskih sloboda. To potvrđuju i razni međunarodni izveštaji. Najveći problem je u tome što **postoji znatna kontrola medija** i što oni rade pod velikim pritiskom. Ove godine je formirana radna grupa za izradu nove Strategije razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji do 2023 (u daljem tekstu Medijska strategija) i najavljene su izmene medijskih zakona. (Odeljak A1)

Proces donošenja medijskih zakona 2014. godine je, po mišljenju eksperata, bio donekle transparentan i sami **zakoni nisu loši**, međutim, problem i dalje predstavlja njihova neadekvatna i ponekad zlonamerna primena. (Odeljak A1)

U prethodnih godinu dana bilo je **6 slučajeva blokiranja ili ograničavanja sadržaja na internetu**, a u većini slučajeva razlozi za ukidanje su bila autorska prava. Jedan od slučajeva je uklanjanje sa jutjuba izjave ministra Aleksandra Vulina u kojoj iznosi neistine o novinarima Slobodanu Georgievu i Dušanu Mašiću. (Odeljak A1)

Jedan od najvećih problema u medijskom prostoru predstavlja (ne)rad Regulatornog tela za elektronske medije (REM). Regulatorno telo za elektronske medije **(REM) ne koristi sve zakonom predviđene mogućnosti** da sankcioniše postupanje suprotno zakonu, ne objavljuje sve dokumente koje je dužno da objavljuje po zakonu, ne sprovodi monitoring, a proces izbora novih članova Saveta (organa upravljanja REM-a) pratili su brojne kontroverze. Sve to, uz nepostojanje formalnih (zakonskih) garancija nezavisnosti, budi opravdanu sumnju da to telo nije nezavisno od političkih, ekonomskih i drugih centara moći, u čemu se u velikoj meri slažu i intervjuisani stručnjaci. REM je u 2016. izrekao četiri mere opomene i pet mera upozorenja. (Odeljak A1)

Postoje mišljenja da je jedan od najvažnijih vidova i mehanizama pritiska na nezavisne medije i držanje pod kontrolom ostalih medija **pritisak preko oglašivača**, odnosno imamo situaciju da se privatne i državne firme reklamiraju samo u takozvanim podobnim medijima. Centar za istraživanje korupcije je uradio monitoring poslednje nedelje predizborne kampanje na predsedničkim izborima 2017. godine koji pokazuje da su najviše novca od izdavanja oglasnih prostora dobili Kurir i Blic. (Odeljak A1)

Sufinansiranje projekata u oblasti javnog informisanja radi ostvarivanja javnog interesa prati, kao i prethodnih godina, dosta problema u praksi. Početkom 2017. godine napravljene su izmene Pravilnika o sufinansiranju projekata za ostvarivanje javnog interesa, čime nisu rešeni postojeći problemi. Problemi počinju od samog raspisivanja konkursa, nema evaluacije projekata koji su prethodno dobili finansijsku podršku, nema sankcija za kršenje zakona i nije jasno precizirana obaveznost poštovanja predloga stručne komisije o tome koji će se projekti podržati budžetskim novcem. Prema evidenciji NUNS-a, najčešće nepravilnosti su se odnosile na to da **nisu predviđeni najviši i najmanji iznos sredstava** koji može biti dodeljen za pojedinačni projekat. Sporno je i to što se za članove stručnih komisija sve češće imenuju kandidati neprezentativnih, javnosti nepoznatih novinarskih i medijskih udruženja, dok se ignorišu kandidati najvećih udruženja kao što su NUNS, UNS, ANEM, NDNV, Lokal pres. Problem predstavljaju **i tužbe u upravnom sporu** protiv odluke kojom organ javne vlasti dodeljuje sredstva na javnom konkursu. One su se pokazale kao neadekvatno pravno sredstvo budući da sami upravni sporovi dugo traju, a čak i povoljne odluke po tužiocu ne pružaju adekvatnu satisfakciju. (Odeljak A1)

Osnivanje i održavanje medija od strane nacionalnih manjina propisano je Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina. Zakon o javnom informisanju i medijima propisuje da Republika Srbija, autonomna pokrajina, odnosno jedinice lokalne samouprave, obezbeđuju deo sredstava putem sufinansiranja ili drugih uslova za rad medija koji objavljuju informacije na jezicima nacionalnih manjina. (Odeljak A1)

Institucionalna autonomija i urednička nezavisnost javnih emitera u Srbiji zagarantovane su zakonom. Međutim, većina novinara i medijskih stručnjaka je saglasna da su one samo formalno zagarantovane ali da se **u praksi ne može govoriti o nezavisnosti** jer je uticaj političkih stranaka evidentan, a pre svega u njihovom informativnom programu. Pored toga, smatra se i da je najveći problem način finansiranja i da će javni servisi, sve dok se u velikoj meri finansiraju i iz budžeta, biti podložni političkim pritiscima i uticajima. (Odeljak A1)

U Srbiji je kleveta dekriminalizovana, dok je **uvreda i dalje krivično delo po Krivičnom zakoniku**. U poslednjih nekoliko godina, pa i u posmatranom periodu, prilično je veliki broj tužbi koje su protiv novinara podnete u vezi sa objavljivanjem informacija u medijima. Jedno istraživanje je pokazalo da je u postupku za prvostepenu presudu sudu trebalo u proseku godinu dana i četiri meseca, a čak u 25 odsto slučajeva postupak traje duže od dve godine. Snažan je utisak da su **sudovi u nekim slučajevima protiv novinara i medija postupali pod političkim uticajem**. Jedan od takvih je tužba i sudski postupak u slučaju Nebojše Stefanovića, ministra policije, protiv nedeljnika NIN. Veliki problem predstavljaju neujednačena sudska praksa, kao i visoke naknade nematerijalne štete koje se dosuđuju u parničnom postupku, neadekvatne za medije koji ionako teško posluju, a koje nisu ni u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava. Prema podacima dobijenim od Saveta za štampu, u prethodnih godinu dana Savet nije imao slučaj da je neki medij povodom tužbe zbog medijskog sadržaja tražio da se utvrdi da li je prekršen Kodeks novinara Srbije. (Odeljak A2)

Politički pluralizam u medijima je generalno zagarantovan Zakonom o javnim medijskim servisima, gde je propisano da je obaveza javnog medijskog servisa da poštuje i podstiče pluralizam političkih, verskih i drugih ideja. REM vrši nadzor nad radom emitera u Republici Srbiji i dužan je da zaštiti medijski pluralizam u vreme izbora. Iako je REM obavezan da vrši nadzor nad radom RTV emitera, njegov rad to ne pokazuje. To se pre svega može zaključiti na osnovu njihove odluke da neće vršiti monitoring predizborne kampanje za predsedničke izbore 2017. godine, već da će raditi samo po prijavama. Kao i prethodne godine i ove godine je jedan od pokazatelja „uspešnog” rada REM-a to što, prema mišljenju većine anketiranih novinara i stručnjaka, političke partije i kandidati za predsedničke izbore **nisu imali fer i ravnopravan pristup medijima ni za vreme predizborne kampanje niti mimo predizborne kampanje**. (Odeljak A3)

U Srbiji nema licenciranja novinara. U poslednjih godinu dana čini se da je posebno izraženo to da se novinarima praktično zabranjuje da izveštavaju sa određenih mesta, kao i praksa da se pojedini novinari/mediji ne pozivaju na određene događaje. Deo novinara je učlanjen

u profesionalna udruženja, dok je i dalje **veoma slaba sindikalna organizovanost novinara**, što se delom može objasniti konstantnim pritiscima na udruženja i sindikate. Savet za štampu je jedna od retkih medijskih institucija koja beleži pozitivne pomake kao i prethodnih godina. (Odeljak A4)

Novinarski izvor je zaštićen zakonima, uz jedno ograničenje kada se informacija odnosi na krivično delo, odnosno učinioca krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora od najmanje pet godina i ako se podaci ne mogu dobiti na drugi način. **Zaštita novinarskog izvora se generalno poštuje**, a ozbiljnih slučajeva nije bilo u posmatranom periodu, kao ni slučajeva da su novinari trpeli sankcije kada su odbijali da otkriju identitet izvora. (Odeljak A5)

Radi ostvarivanja prava na pristup informacijama od javnog značaja zakonom je propisana institucija Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti. To je jedna od retkih oblasti gde je primena zakona na boljem nivou. Međutim, **i dalje najveći problem predstavljaju javna preduzeća koja sve-sno ne daju informacije** i onda plaćaju kazne novcem koji delom dobijaju iz budžeta, što zapravo znači da kazne plaćaju sami građani. Kao i u prethodnom periodu problem predstavlja i to što se ceo postupak odugovlači, pa se Povereniku podnosi veliki broj žalbi. Sve to zapravo pokazuje da državni organi ni dalje nisu transparentni, sa čime se saglasila većina intervjuisanih novinara. (Odeljak A6)

Indikator B: Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure

Već duži vremenski period u velikom broju slučajeva **novinari i medijski radnici u Srbiji rade u teškim uslovima**, sa veoma niskim i neredovnim platama. Stalni honorarni saradnici (fri lenseri) često su angažovani bez ugovora o radu, pogotovo novinari i drugi medijski radnici u lokalnim medijima. Prema istraživanjima, **zarade novinara u Srbiji su ispod republičkog proseka**. Nema posebnih mehanizama zaštite radnih i profesionalnih prava novinara, a novinari retko imaju potpisane ugovore o radu. Veoma malo medija u Srbiji poseduje interna pravila o uređivačkoj nezavisnosti od vlasnika i upravnih organa, u kojima je odnos između vlasnika, menadžera i redakcija jasno odvojen pravnim aktom. Jedan takav redak medij je internet-portal Južne vesti. **Većina medija priznaje Kodeks novinara Srbije** ali nema svoj interni kodeks. Ni javni medijski servisi nemaju posebne etičke kodekse. Neprofitni mediji uglavnom nemaju svoje posebne etičke kodekse, već prihvataju Kodeks novinara Srbije. Asocijacija onlajn medija je takođe usvojila Kodeks za novinare koji rade u onlajn medijima. U 2017. godini Savet za štampu je izradio Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju, a uputstva koja se u njima nalaze trebalo bi da pomognu urednicima i novinarima da bolje i lakše primene profesionalne etičke standarde.

Autocenzura i dalje predstavlja jedan od ključnih problema novinarstva u Srbiji.

Indikator C: **Bezbednost novinara**

Regionalna platforma za zagovaranje slobode medija i bezbednost novinara vodi bazu podataka o napadima na novinare u šest zemalja regiona: Bosni i Hercegovini, Kosovu, Makedoniji, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji. Prema podacima iz regionalne baze u Srbiji je u periodu od 1. septembra 2016. do 31. avgusta 2017. godine zabeleženo ukupno 40 incidenata – fizičkih napada 8, verbalnih 28, jedan napad na imovinu, dva slučaja nadzora i jedan slučaj diskriminacije. Nastavlja se trend iz prethodne godine, **smanjuje se broj fizičkih napada**. S druge strane raste broj verbalnih napada, pretnji putem interneta i društvenih mreža, a posebno, pritisaka na novinare i druge medijske aktere. Prema bazi podataka koju vodi NUNS, u 2016. godini evidentirana su 33 slučaja pritisaka, dok je samo u prvih 8 meseci 2017. godine zabeleženo 29. (Odeljak C1)

U Srbiji nije razvijena posebna politika koja bi podržala zaštitu novinara iako postoje određeni iskoraci. U decembru 2016. godine **potpisan je Sporazum o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti** između Ministarstva unutrašnjih poslova, Republičkog javnog tužilaštva i 7 novinarskih i medijskih udruženja. Sporazum je svega predvideo osnivanje Stalne radne grupe, što je i učinjeno nakon potpisivanja tog dokumenta. Stalna radna grupa je sastavljena od ovlašćenih predstavnika svih strana potpisnica. I dok, sa jedne strane, novinari i medijski stručnjaci smatraju da to jeste dobar korak u saradnji ali su nezadovoljni načinom sprovođenja, predstavnik Republičkog javnog tužilaštva smatra da je potpisivanje Sporazuma veoma pozitivna stvar, da je implementacija počela dobro, doduše, uz određene poteškoće. Tužilaštvo je takođe počelo da vodi evidenciju krivičnih dela učinjenih na štetu novinara i predvideo je hitno postupanje u slučajevima napada na novinare. (Odeljak C2)

Saradnja državnih institucija sa novinarskim udruženjima u poslednjih godinu dana se donekle poboljšala, a tome je doprinelo samo potpisivanje Sporazuma o saradnji i uspostavljanju mehanizama **posredstvom lica za kontakt i koordinaciju**. Putem tih kontakt tačaka udruženja imaju mogućnost da prijave napad na novinare, a mogu i jednostavnije da dođu do više informacija o samim slučajevima. Ipak, i pored uspostavljanja mehanizama i saradnje i dalje je veliki broj nerešenih slučajeva. U posmatranom periodu, od ukupno 39 incidenata zabeleženih u bazi NUNS-a 26 je još u postupku pred tužilaštvom, u 8 slučajeva je utvrđeno da nema elemenata krivičnog dela za koja se postupa po službenoj dužnosti, odnosno nema mesta za gonjenje, dok je u 3 slučaja odbačena krivična prijava. U jednom slučaju done-

ta je prvostepena presuda, a u jednom je podnet optužni predlog. Među drastičnim slučajevima napada koji još nisu rešeni su pokušaj ubistva Dejana Anastasijevića 2007. godine i fizički napadi na Davora Pašalića 2014. i na Ivana Ninića 2015. godine. Problem predstavlja praćenje, snimanje i tajni nadzor komunikacije novinara, iako nema dokaza da se oni sprovode ilegalno. Međutim, ne postoje efikasni oblici kontrole kako bi se ustanovilo da li u primeni takvih mera nadležni organi zloupotrebljavaju svoja zakonska ovlašćenja. (Odeljak C2)

Generalno, **u Srbiji ne postoje posebne institucije/jedinice posvećene istrazi, gonjenju, zaštiti i sigurnosti novinara i pitanju nekažnjivosti**. Jedini izuzetak predstavlja Komisija za razmatranje činjenica do kojih se došlo u istragama koje su vođene povodom ubistava novinara. Država i dalje ne obezbeđuje dovoljne resurse za istrage pretnji novinarima i nasilja nad njima, a to se pre svega odnosi na kadrovske kapacitete. Anketirani eksperti su saglasni da se istrage zločina nad novinarima ne sprovode brzo i efikasno, što pokazuje veliki broj nerešenih slučajeva napada na novinare i **tri nerasvetljena ubistva novinara**. Veliki problem predstavlja to što pojedini novinari žive i rade pod stalnom policijskom pratnjom kao merom zaštite njihove sigurnosti, a posebno zato što takva zaštita ponekad traje i više godina, kao što je to slučaj sa Vladimirom Mitrićem, novinarom Večernjih novosti iz Loznice. Gonjenje počinitelaca krivičnih dela ne sprovodi se protiv svih aktera zastrašivanja i nasilja prema novinarima, uključujući i počiniocima i nalogodavcima. (Odeljak C3)

Pomenutim sporazumom su predviđene obuke za pripadnike tužilaštva i policije sa ciljem da se obezbedi bolje razumevanje specifične problematike i efikasnije postupanje nadležnih organa u slučajevima ugrožavanja bezbednosti novinara. Sporazumom su predviđene i edukacije novinara u pogledu prava na krivično-pravnu zaštitu, kao i obuke novinara, urednika i vlasnika medija o osnovima informacione bezbednosti informativnih internet-portala. Međutim, obuke još uvek nisu sprovedene. (Odeljak C3)

A

Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

U Srbiji je kako zakonima tako i Ustavom zagantovana sloboda izražavanja i informisanja putem medija. U 2014. godini je usvojen set medijskih zakona u koje su ugrađeni evropski standardi, međutim, čini se da to nije uticalo na poboljšanje medijskih sloboda. I dalje veliki problem predstavlja sama implementacija medijskih zakona. Ove godine formirana je radna grupa za izradu nove medijske strategije i najavljene su izmene medijskih zakona. U posmatranom periodu kao najveći problemi su se izdvojili rad Regulatornog tela za elektronske medije, te sprovođenje konkursa za sufinansiranje projekata od javnog interesa od samog raspisivanja konkursa, preko izbora članova komisije, samog izbora projekata, evaluacije i, na kraju, vođenje upravnih sporova.

I dalje postoji veliki broj tužbi protiv novinara u vezi sa objavljivanjem informacija u medijima. Institucionalna autonomija i uređivačka nezavisnost javnih medijskih servisa su formalno zagantovane zakonom, ali u praksi se ne može govoriti o nezavisnosti. Novinari ne koriste u dovoljnoj meri svoje pravo da traže informacije od javnog značaja a, sa druge strane, imamo posla sa priličnom netransparentnošću državnih organa i veliki broj žalbi upućenih Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti.

A1 Da li nacionalno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li se one efikasno sprovedu u praksi?

U Srbiji je sloboda medija zagantovana kako Ustavom Republike Srbije¹ tako i medijskim zakonima.

Zakon o javnom informisanju i medijima² garantuje slobodu javnog informisanja i propisuje da je javno informisanje slobodno. U okviru zakonskih i ustavnih garancija koje se tiču slobode medija i informisanja u prethodnom periodu ništa se nije menjalo. U Srbiji je 2014. godine usvojen set medijskih zakona u koje su ugrađeni evropski standardi, međutim, čini se da to nije uticalo na poboljšanje medijskih sloboda. Ove godine Ministarstvo kulture i informisanja formiralo je radnu grupu za izradu nove medijske strategije i najavljene su izmene medijskih zakona.

Sloboda medija koja je bitna u demokratskim društvima, u Srbiji je na niskom nivou, štaviše, **došlo je do ograničavanja medijskih sloboda u odnosu na prethodnu godinu**. Sa tim su se složili i intervjuisani novinari i medijski eksperti, koji su istakli da imamo konstantno sužavanje medijskih sloboda u dužem vremenskom periodu. Oni smatraju da je najveći problem različit način kontrole medija, a ta kontrola medija dovodi do toga da **nemamo kritičko javno mnjenje**, informacije ne dolaze do građana pa oni u nedostatku tačnih i proverenih informacija ne mogu da donose adekvatne odluke.

„Mi danas imamo jaku kontrolu medija, imamo medije koji su pod jakim pritiskom na razne načine, imamo medije koji su ekonomski totalno zavisni od nekih centara moći, pa i od države a sa druge strane imamo medije u kojima je jaka autocenzura, medije u kojima nema direktne cenzure ali ima raznih pritisaka kojima se ograničava sloboda medija. Napadi na novinare, verbalni i drugi, uvećavaju se, strah među novinarima i strukom je dosta veliki.”³

Jedna od stvari koja potvrđuje da u odnosu na prethodnu godinu nije napravljen napredak jeste i izveštaj Evropske komisije, koja je navela da u Srbiji „nije učinjen nikakav napredak u odnosu na prošlu godinu. Paket zakona u medijskom sektoru i dalje treba da bude u potpunosti sproveden. Privatizacija državnih medija nije dovela do veće transparentnosti vlasništva ili izvora finansiranja, uključujući i finansiranje od strane države. Sufinansiranje medijskog sadržaja kako bi se ispunile obaveze od javnog interesa treba da se sprovedu u skladu sa zakonskim okvirom, koristeći transparentne i fer procedure, i bez uplitanja od strane državne upra-

ve, posebno na lokalnom nivou”. **Evropska komisija je takođe izrazila zabrinutost zbog stanja u oblasti bezbednosti novinara**: „Broj zabeleženih slučajeva pretnji, zastrašivanja i nasilja nad novinarima i dalje predstavlja razlog za zabrinutost. Nekoliko krivičnih prijava je podneto, ali konačne presude su još uvek retke.”⁴

Da je došlo do sužavanja medijskih sloboda pokazuje i izveštaji Reportera bez granica i Freedom house-a. Reporteri bez granica su objavili Indeks slobode medija u svetu 2017, u kojem je Srbija na 66. mestu od ukupno 180 zemalja rangiranih po stepenu slobode medija. Srbija je zabeležila pad od 7 mesta u odnosu na prošlu godinu⁵. Ograničavanje medijskih sloboda u Srbiji zabeležila je i organizacija Freedom house. U izveštaju Freedom House među državama koje su zabeležile najveći pad na listi u pogledu slobode medija u svetu u 2016. godini našla se i Srbija, i to za 4 poena⁶.

Proces donošenja medijskih zakona je bio donekle transparentan, a to pre svega možemo reći zbog učesća novinarskih udruženja u njihovoj izradi, odnosno zbog održavanja javnih debata. Međutim, problem predstavlja njihova primena u praksi, a to je problem koji traje još od samog donošenja zakona. Pravni ekspert u oblasti medijskog prava smatra da zakoni koji su usvojeni 2014. godine nisu loši, dodajući da „usvojeni zakoni korespondiraju sa rešenjima koja postoje u zemljama Evropske unije”. On primećuje i da je „problem u neadekvatnoj i nekad zlonamernoj primeni zakona; nekada se čini da se više traži način da se zaobiđu pravila zakona i da se ispunji forma, a suština izmiče”⁷.

Što se tiče samog prava na pristup internetu i ograničenja tom pristupu, prema bazi podataka koju vodi Share fondacija, u periodu od 1. septembra 2016. do 31. avgusta 2017. godine bilo je 6 slučajeva blokiranja ili ograničavanja sadržaja na internetu. U svim slučajevima u pitanju je **uklanjanje videa na jutjubu**. U većina slučajeva razlozi za ukidanje su autorska prava. Jedan od slučajeva koji se nalazi u pomenutoj bazi je uklanjanje sa jutjuba izjave ministra Aleksandra Vulina u kojoj iznosi neistine o novinarima Slobodanu Georgievu i Dušanu Mašiću. Prema informacijama iz baze snimak je uklonjen po nalogu privatne kompanije KVZ Digital. Nakon toga,

1 Ustav Republike Srbije. Član 46.

2 Zakon o javnom informisanju i medijima. Član 4.

3 Novinar/novinarica koji je želeo da ostane anonimn, intervjuisan od strane Marije Vukasović 20. maja 2017.

4 Evropska komisija, Radni dokument komisije: Republika Srbija 2016, Izveštaj o napretku, Brisel, 2016, str. 22.

Pristupljeno: 15.6.2017. http://eukanvent.org/wp-content/uploads/2016/11/godisnji_izvestaj_16_srp.pdf

5 Reporteri bez granica, World Press Freedom Index, Pariz, 2017, pristupljeno: 15.6.2017. <https://rsf.org/en/serbia>

6 Freedom house, Freedom of the Press 2017, Washington, 2017, pristupljeno: 15.6.2017. <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/serbia>

7 Miloš Stojković, advokat, intervjuisan od strane Marije Vukasović 29. maja 2017.

međutim, snimak se ponovo našao na internetu i jutjubu⁸.

Regulatorno telo za elektronske medije (REM) je zakonom regulisano kao samostalna nezavisna regulatorna organizacija sa svojstvom pravnog lica⁹. Finansiranje REM-a se vrši u skladu sa finansijskim planom koji za svaku godinu donosi Savet REM-a, a zatim se finansijski plan dostavlja odborima Narodne skupštine nadležnim za oblast finansija i javnog informisanja, a konačnu saglasnost na finansijski plan daje Narodna skupština¹⁰.

Jedan od najvećih problema predstavlja i dalje sam rad REM-a, a pre svega članovi Saveta REM-a za koje stručna javnost smatra da nisu nezavisni nego su pod političkim uticajem. Takođe, **REM je zatvoren i nije dovoljno transparentan i koherentan**. REM ima široka ovlašćenja koja se tiču elektronskih medija, a pored ostalog ima i obavezu zaštite medijskog pluralizma. Stručnjaci smatraju da je REM ključna tačka srpske medijske scene i da je on jedno od najozbiljnijih kancerogenih tkiva na toj sceni. REM se umesto nezavisnog regulatornog tela pretvara u partijski organ koji ne obavlja posao koji mu je poveren i propisan zakonima i time bitno utiče na porošanje medijskih sloboda u Srbiji¹¹.

I pored toga što vlada mišljenje da su medijski zakoni dobri, postoje i mišljenja da je setom medijskih zakona usvojenih 2014. uništeno i ono malo nezavisnosti za koju je uspeła da se izbori bivša Radiodifuzna agencija. Medijski stručnjak i bivša članica Saveta REM-a Gordana Suša smatra da su **medijski zakoni rađeni po meri vlasnika velikih televizijskih kuća** a ne u interesu javnosti. Ona navodi da postoje dva ključna parametra koji pokazuju da to telo nije nezavisno:

„Da bi jedno telo bilo nezavisno ono mora da samostalno donosi odluke i da bude finansijski nezavisno. Međutim, REM za svaku svoju finansijsku odluku mora da traži saglasnost Vlade. Pa se dešavalo da Vlada usvoji finansijski plan za narednu godinu tek na isteku te godine. Novim zakonom monitoring službe koje su sastavni deo rada REM-a svrstane su u državnu administraciju, što je potpuno nelogično jer se ne finansiraju iz budžeta. REM kao nezavisno telo finansira se od nadoknada koje plaćaju elektronski mediji. Primera radi, Savet REM-a je još pre tri godine predlagao da se smanje te nadoknade ali Vlada na to nije pristala. Takođe, izbor članova Saveta REM-a od strane Skupštine utiče na njegovu nezavisnost, jer naravno da će vladaju-

ća većina u Narodnoj skupštini izabrati koga ona hoće. Primer za to je kako su prošli nezavisni kandidati od ovlašćenih predlagača – Milan Antonijević iz YUCOM-a i Snežana Stojanović-Plavšić. Nadležni odbor za kulturu i informisanje Skupštine Srbije poništio je ceo konkurs da bi u ponovljenom izboru 'pobedio' Goran Peković koga je forsirala vladajuća koalicija. Jedan od načina koji bi smanjio politički uticaj vladajućih partija jeste promena zakona i da, na primer, članove Saveta REM-a biraju sami ovlašćeni predlagači, a ne Skupština.”¹²

Prema izveštaju o radu REM-a za 2016. godinu, Savet REM-a je izrekao 4 mere opomene i 5 mera upozorenja¹³. REM je takođe ovlašćen za podnošenje prijave za privredni prestup i podnošenje zahteva za pokretanje prekršajnog postupka protiv pružalaca medijske usluge zbog kršenja odredbi zakona. U vezi sa tim, u 2016. godini podneto je 66 zahteva za pokretanje prekršajnog postupka i 3 prijave za privredni prestup, te 7 žalbi na odluke Prekršajnog suda¹⁴.

Javno obaveštavanje državnih organa, odnosno drugih nosilaca javne vlasti (kao što su javni pozivi, javno oglašavanje, obaveštenja, javne kampanje i sl.), vrše Republika Srbija, autonomna pokrajina, jedinice lokalne samouprave, kao i ustanove i druga pravna lica koja su pretežno u državnoj svojini ili koja se u celini ili pretežnim delom finansiraju iz javnih prihoda¹⁵. Postoje mišljenja da je jedan od najvažnijih vidova i mehanizama pritiska na nezavisne medije i držanje pod kontrolom ostalih medija upravo pritisak putem oglašivača. **Praksa koja prevladuje je da se privatne i državne firme reklamiraju samo u takozvanim podobnim medijima.**

„To je veoma opasan mehanizam jer dovodi u pitanje ekonomsku egzistenciju novinara i medija. Pored toga, kada radite u takvim okolnostima, odnosno kada ste svesni da prisustvo oglašivača u vašem mediju ne zavisi od kvaliteta informisanja, tiraža, gledanosti ili slušavnosti nego od toga da li u svojoj uređivačkoj politici zastupate određene političke stavove, onda je tu na delu i autocenzura. Urednici i vlasnici medija znaju da će ostati bez oglašivača i značajnog prihoda ukoliko njihova uređivačka politika nije u skladu sa onim što je politički program vlasti.”¹⁶

Centar za istraživanje korupcije je uradio monitoring poslednje nedelje predizborne kampanje na predsedničkim izborima 2017. godine pri čemu je obuhvatio osam

8 Lista slučajeva blokiranja internet sadržaja, Share foundation. Poslednja izmena: 1. avgust 2017. Pristupljeno: 30.8.2017. <http://monitoring.labs.rs/>

9 Zakon o elektronskim medijima. Član 5.

10 Ibid. Član 34.

11 Vukašin Obradović, medijski stručnjak i urednik nedeljnika Vranjske, intervjuisan od strane Marije Vukasović 26. maja 2017.

12 Gordana Suša, medijski stručnjak, intervjuisana od strane Marije Vukasović 25. maja 2017.

13 Regulatorno telo za elektronske medije, Izveštaj o radu za 2016. godinu, str. 19 i 20. Beograd, 2017. Pristupljeno: 20.6.2017. <http://rem.rs/uploads/files/PDF/Izvestaj%20o%20radu%202016.pdf>

14 Ibid, str 22. Pristupljeno: 30.6.2017.

15 Zakon o oglašavanju, Član 3, stav 2, tačka 2.

16 Vukašin Obradović, urednik nedeljnika Vranjske, intervjuisan od strane Marije Vukasović 26. maja 2017.

dnevni listova: Kurir, Blic, Večernje novosti, Informer, Alo, Srpski telegraf, Politiku i Danas. Kako se navodi u izveštaju, kandidati su zakupili ukupno 187 oglasa različitih dimenzija, u ukupnom iznosu od 44.726.350 dinara. Najviše novca od izdavanja oglašnih prostora dobili su Kurir (10.878.800 dinara), Blic (8.190.400), Srpski telegraf (6.180.000), Novosti (5.704.800), Informer (5.647.200), Alo (3.979.200) dok je Danas na taj način dobio izuzetno mala sredstva (365.950). Od predsedničkih kandidata, najveći broj oglasnog prostora zauzeo je Aleksandar Vučić sa 137 oglasa, slede Vuk Jeremić sa 26 i Vojislav Šešelj sa 23 oglasa, dok je Milan Stamatović imao samo jedan oglas. **Od svih kandidata jedino se Jeremić oglašavao u listu Danas¹⁷.**

Proces konkursnog sufinansiranja medijskih projekata od javnog interesa, kako pokazuju analize, nije mnogo odmakao od problema koji su ga pratili prethodne godine. Zakonska regulativa je ostala ista ali su početkom 2017. godine učinjene neke izmene podzakonskog akta – Pravilnika o sufinansiranju projekata za ostvarivanje javnog interesa. Jedna od izmena je da je uvedena mogućnost da organ koji je raspisao konkurs izvrši analizu kvaliteta projekta.¹⁸ Kao opravdanje za to što je uvedena samo mogućnost a ne i obaveza analize navodi se da se ne može Pravilnikom uvoditi obaveza koja nije propisana zakonom. Međutim, bilo bi veoma značajno uvesti obaveznu analizu jer je u pitanju državni novac pa bi to svakako uticalo na veću transparentnost celog procesa. Takođe, izmenama je iz Pravilnika izbrisan stav da rukovodilac organa može da traži od komisije da ispravi nepravilnosti ili greške i ispravi predlog ukoliko uoči da je komisija dala predlog suprotan odredbama zakona, pravilnika i uslova u javnom pozivu ili da sadrži drugu očiglednu grešku.

Prema evidenciji NUNS-a, u prvih 8 meseci 2017. godine u Srbiji je objavljeno ukupno 136 javnih poziva (konkursa) za sufinansiranje projekata u oblasti javnog informisanja i još dva koja su naknadno poništena. U prvih 6 meseci, **od ukupno 116 konkursa lokalnih samouprava, prema podacima NUNS-a, nepravilno ih je bilo 37** (nešto manje od trećine). Nepravilnosti su se najčešće odnosile na to da nisu predviđeni najviši i najmanji iznos sredstava koji može biti dodeljen za pojedinačni projekat. U 90 odsto slučajeva lokalne samouprave su ispravljale formalne nedostatke konkursa posle upozore-

nja Medijske koalicije¹⁹, dok su se pojedine lokalne samouprave oglušile o upozorenja koalicije zbog čega su usledila javna saopštenje o nezakonitostima konkursa.

Još jedna od spornih stvari u ovom procesu je i to što se **za članove stručnih komisija sve češće imenuju kandidati neprezentativnih, javnosti nepoznatih novinarskih i medijskih udruženja**, dok se ignorišu kandidati najvećih udruženja kao što su UNS, NUNS, ANEM, NDNV, Lokal pres.

Po mišljenju pojedinih stručnjaka, sve je počelo od loše sprovedene privatizacije medija i pokušaja da država izađe iz medijskog vlasništva:

„Došlo je do toga da mi imamo problem da formalno-pravno to funkcioniše – raspisuju se konkursi, raspodeljuju se velike pare ali faktički kontrola tog novca ide u dva pravca; služi kao pomoć medijima da opstanu, što nije smisao zakona, i služi za kontrolu medija ili zahvalnosti određenim medijima koji podržavaju vlast ili druge centre moći. Ima dosta i drugih problema jer nema evaluacije odobrenih projekata i nema sankcije za kršenje zakona. Ovde postoji i velika odgovornost struke jer je ona pristala na kompromise u zakonu zbog toga što postoji ocena da su mediji u Srbiji siromašni pa im kroz ovaj proces treba dati para da opstanu. Takođe, struka nije uspela da se usaglasi koji su kriterijumi da neko odlučuje o tome da se nekome da određena količina novca²⁰.”

Za razliku od 2015. godine, u 2016. po konkursu koji je raspisalo Ministarstvo kulture i informisanja, **ministar kulture i informisanja je bez obrazloženja izmenio predlog odluke o raspodeli sredstava stručne komisije**, koju su činili predstavnici medijskih i profesionalnih udruženja. Tako se dogodilo da odlukom ministra projekti nekih medija na kraju nisu dobili finansijsku podršku, iako ih je stručna komisija pozitivno ocenila.

Rešenje koje donese rukovodilac organa koji je raspisao konkurs konačno je i protiv njega se može pokrenuti samo upravni spor. Problem je u tome što su upravni sporovi u ovoj oblasti neadekvatni jer se u praksi vode kao sporovi ograničene jurisdikcije. Naime, kada sud utvrdi da je osporeno rešenje nezakonito, on ga poništi i vrati organu koji je raspisao konkurs na ponovno odlučivanje, zbog čega se to pokazalo kao neefikasno. Pored toga, u svom ukupnom delokrugu **upravni suda-**

17 Centar za istraživanje korupcije, Oglašavanje u štampanim medijima, Beograd, 2017. Pristupljeno: 26.6.2017. <http://cik.co.rs/2017/03/24/oglasavanje-u-stampanim-medijima-za-nedelju-dana-kandidati-potrosili-priblizno-45-miliona-dinara/>

18 Pravilnik o izmenama i dopunama Pravilnika o sufinansiranju projekata za ostvarivanje javnog interesa. Član 5.

19 Neformalnu Koaliciju novinarskih i medijskih udruženja čine Nezavisno udruženje novinara Srbije, Udruženje novinara Srbije, Nezavisno društvo novinara Vojvodine, Asocijacija nezavisnih elektronskih emitera i Asocijacija lokalnih i nezavisnih medija Lokal pres. Koalicija je formirana radi zagovaranja usvajanja i implementacije Medijske strategije i povećanja nezavisnosti medija i njihove zaštite od pritiska.

20 Novinar/novinarka koji je želeo da ostane anonimn, intervjuisan od strane Marije Vukasović 20. maja 2017.

vi su zatrpani velikim brojem predmeta i zato postupci dugo traju. Pravni ekspert navodi kao glavni problem da upravni spor gotovo nikad ne ulazi u meritum stvari (spor pune jurisdikcije), ne uzima ovlašćenje da sam reši određeni spor nego vraća na ponovno odlučivanje organu koji je u prvom stepenu doneo rešenje.

„I tada dolazimo do jedne situacije da ukoliko bi bila ukinuta odluka o raspodeli sredstava iz 2015. godine to bi značilo da bi organ lokalne samouprave morao da raspiše novi konkurs za dodelu sredstava iz 2015. godine u 2017. godini a taj projekat je već realizovan, data su sredstva, došli smo u fazu evaluacije projekta, dostavljeni su finansijski izveštaji, raspisan je novi konkurs.“²¹

Imamo primer portala Južne vesti koji je pokrenuo spor povodom konkursa Ministarstva informisanja iz 2016. godine gde je ministar promenio predlog odluke komisije. Upravni sud je u avgustu 2017. godine poništio deo rešenja Ministarstva kulture i informisanja kojim je tom mediju u julu prošle godine dodeljeno milion dinara umesto 1.700.000 dinara koliko je predložila stručna komisija. Prema presudi, osporeno rešenje ne sadrži utvrđeno činjenično stanje i razloge kojima se Ministarstvo rukovodilo kada je tužiocu raspodelilo manja sredstva od iznosa koji je predložila komisija. Međutim, praktično, tom presudom **Ministarstvo nije obavezano da obešteti oštećeni medij.**

Osnivanje i održavanje medija od strane nacionalnih manjina propisano je Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina.²² Zakonom je takođe propisano da **nacionalni saveti nacionalnih manjina mogu osnivati ustanove u oblasti informisanja**²³, a samo finansiranje propisano je Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina²⁴. Zakon o javnom informisanju i medijima propisuje da Republika Srbija, autonomna pokrajina, odnosno jedinice lokalne samouprave, obezbeđuju deo sredstava putem sufinansiranja ili drugih uslova za rad medija koji objavljuju informacije na jezicima nacionalnih manjina²⁵.

Institucionalna autonomija i urednička nezavisnost javnih emitera u Srbiji zagarantovane su Zakonom o javnim medijskim servisima²⁶. Većina novinara i medijskih stručnjaka kažu da institucionalna autonomija i uređivačka nezavisnost jesu formalno zagarantovane ali da se u praksi ne može govoriti o nezavisnosti. Po mišljenju nekih novinara, **uticaj političkih stranaka na rad javnih**

servisa je evidentan, pre svega u njihovom informativnom programu. Jedan od anketiranih novinara ukazuje da svrha novinarstva jeste da se istražuju anomalije u društvu i da se njihovim iznošenjem u javnost pokuša te anomalije ispraviti kako bi društvo napredovalo. Međutim, praksa javnih servisa je samo puko prenošenje informacija, saopštenja, stavova bez skoro ikakvog kritičkog pogleda na temu²⁷. S druge strane, novinar Radio-televizije Srbije navodi:

„U svakodnevnom poslu postoji nezavisnost, mi ne moramo nigde da idemo po mišljenje ili da tražimo odobrenje od bilo koga. Niko nam ne zabranjuje niti govori šta smemo a šta ne smemo, to se tako ne radi. Dok, s druge strane, postoje pritisci i očekivanja sa svih strana, od vlasti, od opozicije pa i od građana. Problem je finansiranje i dokle god se javni servisi finansiraju na ovaj način biće podložni pritiscima i raznim uticajima.“²⁸

Novosadska novinarska škola povodom monitoringa ostvarivanja javnog interesa u javnim medijskim servisima je naglasila da adekvatno i stabilno finansiranje javnog medijskog servisa predstavlja osnovni preduslov za njegovu upravljačku i uređivačku nezavisnost i mogućnost da delotvorno obavlja programske funkcije. Takođe, navode da način finansiranja javnog servisa tokom 2016. godine – kombinacija budžetskih donacija (nepoznatog konačnog obima) i minimalne takse od 150 dinara mesečno – ne obezbeđuje ni jedno ni drugo. Zaključak je takođe da su **postojeće zakonske i institucionalne garancije za upravljačku nezavisnost javnog servisa nedovoljne**. Navode i da je praksa pokazala da se izbor upravnih odbora RTV-a i RTS-a obavlja pod jakim političkim uticajima. Nezavisnost upravljačkog tela javnog servisa se po postojećim zakonskim rešenjima oslanja na nezavisnost Saveta REM-a. Međutim, u odredbama zakona i u načinu njihove primene u praksi do sada nema dovoljno garancija za nezavisnost i samog regulatora²⁹.

Zakon o javnim medijskim servisima predviđa da je Programski savet javnih medijskih servisa savetodavni organ i da se stara o zadovoljenju interesa slušalaca i gledalaca u pogledu programskog sadržaja, čije članove bira Upravni odbor³⁰. U zaključcima pomenutog monitoringa stoji da **nije dobro rešenje da Upravni odbor bira članove Programskog saveta** jer ga time spreča-

21 Miloš Stojković, advokat, intervjuisan od strane Marije Vukasović 29. maja 2017.

22 Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, Član 17.

23 Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, Član 19.

24 Ibid. Član 113 i 114.

25 Zakon o javnom informisanju i medijima, Član 13.

26 Zakon o javnim medijskim servisima, Član 5.

27 Igor Božić, novinar televizije N1, intervjuisan od strane Marije Vukasović 6. juna 2017.

28 Zoran Stanojević, novinar Radio-televizije Srbije, intervjuisan od strane Marije Vukasović 5. juna 2017.

29 Novosadska novinarska škola, Ostvarivanje javnog interesa u javnim medijskim servisima u Srbiji, Novi Sad, 2016, str. 309–311. Pristupljeno: 29.6.2017. http://www.novinarska-skola.org.rs/sr/wp-content/uploads/2016/12/NNS_publikacija_final.pdf

30 Zakon o javnim medijskim servisima, članovi 28 i 30.

va da funkcioniše kao oblik spoljne kontrole i javnog uticaja³¹.

A2 Da li regulativa o kleveti izaziva efekat „obeshrabrivanja” među novinarima?

U Srbiji je kleveta dekriminalizovana, dok je uvreda i dalje krivično delo po Krivičnom zakoniku³². Zakonom o javnom informisanju i medijima propisano je da osoba koja pretrpi štetu zbog objavljivanja informacija ima pravo na naknadu štete koja pokriva materijalne i nematerijalne troškove³³.

U poslednjih nekoliko godina, pa i u posmatranom periodu, **broj tužbi podnetih protiv novinara u vezi sa objavljivanjem informacija u medijima prilično je veliki**. Broj podnetih tužbi u periodu od 1. septembra 2016. godine do 31. avgusta 2017. godine iznosi 508, dok je u istom periodu rešen 471 predmet. U prvih 8 meseci 2017. godine podnete su ukupno 352 tužbe, dok je u 2016. godini ukupno podneto 507 tužbi. Ukupan broj nerešenih predmeta na dan 31.8.2017. godine iznosio je 784³⁴.

Istraživanje Vojvodanskog istraživačko-analičkog centra (VOICE) pokazalo je da je u protekle tri godine podneseno 1.326 tužbi po osnovu Zakona o javnom informisanju i medijima, i to najčešće zbog povrede ugleda, časti i privatnosti. **Mediji koji su najtuženiji su Blic, Kurir i Informer**. Od 2014. godine, kada je Viši sud u Beogradu kao prvostepena instanca zbog ujednačavanja sudske prakse dobio isključivu nadležnost za tužbe po Zakonu o javnom informisanju i medijima, do kraja marta 2017. godine rešeno je tek nešto više od pola predmeta, od čega je polovina rešena presudom. Nešto više od četvrtine predmeta se reši usvajanjem tužbenog zahteva, a u 22 odsto slučajeva tužba je nakon rasprave odbijena. Četvrtina procesa se završi povlačenjem tužbe, dok je 23 odsto tužbi rešeno na drugi način, najčešće odbacivanjem iz proceduralnih razloga. Za prvostepenu presudu na osnovu rasprave, sudu je trebalo u proseku godinu dana i četiri meseca, ali u čak 25 odsto slučajeva postupak traje više od dve godine³⁵.

Postoje međutim i slučajevi kada se neki predmet reši u kratkom vremenskom periodu. **Stiče se utisak da su sudovi u nekim slučajevima protiv novinara i medija postupali pod političkim uticajem**. Ti uticaji vrše se na različite načine, a imamo slučaj kada je Nebojša Stefanović, ministar unutrašnjih poslova podneo tužbu protiv nedeljnika NIN zbog teksta „Glavni fantom iz Savamale”. Taj slučaj je prvostepeno rešen u korist ministra nakon samo jedne rasprave, a rasprava je zakazana četiri meseca nakon podnošenja tužbe. Na kraju Apelacioni sud je ipak preinačio presudu i odbio tužbeni zahtev.³⁶

Pravni eksperti smatraju da je dekriminalizacija klevete dovela do povećanja broja parničnih postupaka protiv medija i novinara zbog iste stvari, samo što to više nije krivično delo. Pravni ekspert intervjuisan za potrebe istraživanja smatra da **u zakonu nema odredbi koje bi mogle na neki način da utiču na novinare da ne pišu kritički**, zakoni generalno ne sadrže norme koje su nepoznate uporednom zakonodavstvu:

„Osnovna pravila zakona se tiču standarda dužne novinarske pažnje. Svaki novinar, urednik pa i sam medij mora da bude svestan da njegovo pisanje povlači određene konsekvence, ali ne možemo da kažemo da mediji u svakoj situaciji ispoštuje ove standarde. Čak su brojne situacije gde ozbiljni mediji prekrše ovaj standard ili pretpostavku nevinosti, ili objave nečiji privatni zapis bez saglasnosti. Taj standard nije uvek isti, nije isto ukoliko je u pitanju neka udarna vest koja mora da se objavi za 5 minuta i vi ne možete uvek da kontaktirate mnogo nezavisnih izvora i da kontaktirate lice na koje se ta vest odnosi, ili ukoliko je u pitanju istraživački tekst na kojem se radi nekoliko meseci, ali morate u zavisnosti od slučaja da reagujete i da proverite istinitost informacije i njenu potpunost. Ako to ne uradite nalazite se na terenu zabranjene informacije.”³⁷

Veliki problem predstavljaju neujednačena sudska praksa i visoki iznosi naknada štete za medije, koji nisu u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava. Jedan od takvih slučajeva je slučaj portala Autonomija kada je u maju ove godine Apelacioni sud u Beogradu osudio ovaj portal sa 300.000 dinara za naknadu štete zbog povrede ugleda i časti (što je nešto manje od 400.000 dinara sa sudskim troškovima) preinačivši presudu Višeg suda koji je prethodno odbio tužbu Danijela

31 Novosadska novinarska škola, Ostvarivanja javnog interesa u javnim medijskim servisima u Srbiji, Novi Sad, 2016, str. 312. Pristupljeno: 29.6.2017.

32 Krivični zakonik. Član 170.

33 Zakon o javnom informisanju i medijima. Član 112.

34 Viši sud u Beogradu, Izveštaj o broju tužbi podnetih protiv novinara u vezi sa objavljivanjem informacija u medijima, u periodu od 1.9.2016. do 31.8.2017. godine, septembar 2017. Pristupljeno: 20.9.2017.

35 Kljajić, Sanja, „Najtuženiji mediji Blic, Kurir i Informer, a Kodeks se krši svakodnevno i vrlo intenzivno”, Vojvodanski istraživačko-analički centar –VOICE, 21. april 2017. Pristupljeno: 30.6.2017. <http://voice.org.rs/najtuženiji-mediji-blic-kurir-i-informer-a-kodeks-se-krši-svakodnevno-i- vrlo-intenzivno/>

36 Cenozlovka, „Apelacioni sud: NIN nije kriv, Stefanović da plati troškove”, Cenozlovka, 28. april 2017. Pristupljeno: 30.6.2017. <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/apelacioni-sud-nin-nije-kriv-stefanovic-da-plati-troskove/>

37 Miloš Stojković, advokat, intervjuisan od strane Marije Vukasović 29. maja 2017.

Kulačina zbog teksta objavljenog na tom portalu³⁸. Takvom praksom dovodi se u pitanje sam opstanak medija.

Savet za štampu je samoregulatorno telo koje je osnovano da bi se pratilo poštovanje Kodeksa novinara Srbije u štampanim i onlajn medijima, kao i u novinskim agencijama, odnosno da bi se rešavale žalbe pojedinaца i institucija na sadržaje tih medija. Prema podacima dobijenim od Saveta za štampu, **u prethodnih godinu dana Savet nije imao slučaj da je neki medij tražio da se utvrdi da li je prekršen Kodeks zbog tužbe.**

Intervjuisani novinari su različitog mišljenja kada je u pitanju mogućnost da podizanje tužbe protiv njih utiče na njihov rad. Postoje mišljenja da će oni novinari koji žele da istražuju to i raditi, dok oni koji ne istražuju ne rade to ne iz tog razloga, nego zbog nekih drugih pritiska. Sličnu situaciju je pokazala i prošlogodišnja anketa u kojoj je 52,60 odsto novinara reklo da tužbe utiču na njihov rad u nekoj meri (slabo, delimično, veoma i izuzetno), dok jedna četvrtina smatra da mogućnost podizanja tužbe nije uticala na njihov rad³⁹.

A3 Da li postoji dovoljna pravna zaštita političkog pluralizma u medijima pre i tokom izborne kampanje?

Politički pluralizam u medijima je zagarantovan Zakonom o javnim medijskim servisima, u ovoj oblasti nije bilo izmena u posmatranom periodu. U zakonu je propisano da je obaveza javnog medijskog servisa da poštuje i podstiče pluralizam političkih, verskih i drugih ideja i omogućava da javnost bude upoznata sa tim idejama, ne služeći interesima pojedinih političkih stranaka i verskih zajednica, kao ni bilo kom drugom pojedinačnom političkom, ekonomskom, verskom i sličnom stanovištu ili interesu⁴⁰. Zakon propisuje da su javni medijski servisi dužni da nepristrasno obrađuju, između ostalih, i političkih pitanja, omogućavajući ravnopravno sučeljavanje različitih stanovišta. Isti zakon propisuje da je obaveza javnog servisa u vreme predizborne kampanje da jednako predstavlja političke stranke, koalicije i kandidate za republičke, pokrajinske ili lokalne izbo-

re⁴¹. Zakon o elektronskim medijima propisuje da su svi pružaoci medijskih usluga dužni da u toku predizborne kampanje registrovanim političkim strankama, koalicijama i kandidatima obezbede zastupljenost bez diskriminacije⁴². Takođe, Zakonom o izboru narodnih poslanika propisano je da su mediji obavezni da u toku izborne kampanje nezavisno i objektivno predstavljaju sve kandidate⁴³.

Statutom je propisano da REM vrši nadzor nad radom emitera u Republici Srbiji⁴⁴. Zakon o elektronskim medijima predviđa obavezu regulatornog tela da zaštiti medijski pluralizam u vreme izbora⁴⁵.

Regulatorno telo za elektronske medije je regulisalo ponašanje emitera u toku predizborne kampanje Pravilnikom. Prema **Pravilniku izborni program mora biti posebno odvojen zvukom i slikom od ostatka programa** i mora biti jasno označen tekstualnim obaveštenjem, osim kada je u pitanju političko oglašavanje. Tokom izborne kampanje zabranjeno je prikriveno emitovanje izbornog predstavljanja u okviru informativnog ili drugih programa u kojima se pojavljuju funkcioneri ili istaknuti predstavnici podnosioca izborne liste ili kandidata. Emiteri su takođe dužni da obezbede zastupljenost bez diskriminacije prilikom informisanja o predizbornim aktivnostima podnosioca izbornih lista i kandidata⁴⁶.

U istraživanju „Monitoring vlasništva nad medijima” došlo se do zaključka da **politički uticaj na medije i koncentracija narušavaju pluralizam i funkcionisanje medijskog tržišta** u Srbiji. Ovo istraživanje je utvrdilo da sedam od 48 uzorkovanih medija ima netransparentnu vlasničku strukturu, dok dva štampana medija, Večernje novosti i Politika, i dalje imaju nerešeno vlasništvo i efektivno pripadaju državi. Istraživanje je takođe pokazalo da četiri najuticajnije televizije na medijskom tržištu, među kojima je i RTS, zajedno imaju 62,35 odsto udela u gledanosti. Jednako visoka koncentracija primetna je i u štampanim medijima, gde četiri medijske kuće zajedno imaju 63,27 odsto udela u čitalačkoj publici (Ringier Axel Springer, Adria Media Group, Insajder tim i Novosti). Kada je u pitanju radio, više od polovine publike (51,2 odsto) pripada S Media Team-u, Maxim Media-i, RTS-u i Antena Group-i⁴⁷.

Iako je REM dužan da vodi nadzor nad radom elektronskih emitera, njegov rad u praksi to ne pokazuje. To pre

38 *Autonomija, Novinarska i medijska udruženja: Politička presuda protiv NDNV, Autonomija*, 16. maj 2017. Pristupljeno: 30.6.2017. <http://www.autonomija.info/novinarska-i-medijska-udruzenja-politicka-presuda-apelacionog-suda-protiv-ndnv-a.html>

39 *Nezavisno udruženje novinara Srbije, Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara Srbije, Beograd, 2016, str. 23. i 24.* Pristupljeno: 3.7.2017. <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2016/12/Izve%C5%Aftaj-ZB-Indikator-Slobode-Medija-2016-SRB.pdf>

40 *Zakon o javnim medijskim servisima. Član 7, stav 1, tačka 4.*

41 *Ibid.* Član 7, stav 1, tačka 7 i 8.

42 *Zakon o elektronskim medijima. Član 47, stav 1, tačka 5.*

43 *Zakon o izboru narodnih poslanika. Član 50.*

44 *Statut Republičke radiodifuzne agencije. Član 5, stav 1, tačka 6.*

45 *Zakon o elektronskim medijima. Član 103.*

46 *Pravilnik o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje. Član 4, 8 i 10.*

47 *BIRN i Reporteri bez granica, Ko je vlasnik medija u Srbiji?, Beograd, 2017. Pristupljeno: 4.7.2017. <http://serbia.nom-rs.org/rs/>*

svoga možemo zaključiti na osnovu njihove odluke da ne vrše monitoring predizborne kampanje za predsedničke izbore 2017. godine, već da će raditi samo po prijavama. Po mišljenju stručnjaka on je na taj način sam sebe diskvalifikovao, i došlo se u situaciju gde ne postoji odluka Saveta REM-a da neće pratiti izbore, a tu odluku može doneti samo Savet REM-a⁴⁸. Predsedničke izbore 2017. godine su posmatrale nevladine organizacije koje su podnosile prijave REM-u, a prijave su podnosili i sami građani. Prema izveštaju organizacije civilnog društva CRTA u periodu od 16.3.2017. do 5.4.2017, REM je primio 58 prijava građana u kojima se ukazuje na povredu opšteg interesa, od kojih je do trenutka završetka izveštaja odgovoreno na 9 i to na 6 u vidu „obaveštenja u vezi sa izjašnjenjem emitera“ („obaveštenje u vezi sa prijavom“), a na tri prijave prosledio je „odgovor na dopis“. Ostale prijave su u procesu obrade, uz čekanje na prijem izjašnjenja prijavljenog emitera. Pored toga, na 10 prijava je odgovoreno nalogom za uređenje prijave usled neurednosti. REM ni u jednom od navedenih slučajeva nije formalno pokrenuo postupak u cilju izricanja mera pružaocima medijskih usluga⁴⁹. Povodom svega navedenog, **Nezavisno udruženje novinara Srbije je podnelo krivičnu prijavu protiv članova Saveta REM-a**, zbog postojanja osnovne sumnje da su izvršili krivično delo nesavesnog rada u službi jer su propuštanjem dužnosti nadzora nad radom pružalaca medijskih usluga u toku predizborne kampanje za predsedničke izbore očigledno nesavesno postupali u vršenju službe.

Političke partije i kandidati za predsedničke izbore nisu imali fer i ravnopravan pristup medijima ni za vreme predizborne kampanje niti u periodu van predizborne kampanje i može se reći da se situacija nije promenila u odnosu na prošlu godinu. Sa činjenicom da nisu imali fer i ravnopravan pristup medijima složili su se svi novinari i medijski eksperti koji su intervjuisani za potrebe ovog istraživanja.

„Apsolutno nisu imali ravnopravan odnos, kada se radi o elektronskim medijima postojala je pristrasnost većine elektronskih medija koja je prelazila u otvoreno navijanje za jednu političku opciju, a REM nije reagovao na očigledna kršenja zakona i na činjenicu da svi politički akteri nisu imali ravnopravan tretman. Treba imati na umu da su nacionalne frekvencije odnosno mesto u digitalnom etru javno dobro i mediji kada već dobiju mogućnost da emituju program na nacionalnoj ili lokalnoj frekvenciji moraju da se pridržavaju nekih opštih odredaba propisanih zakonom.”⁵⁰

48 Gordana Suša, medijski stručnjak, intervjuisana od strane Marije Vukasović 25. maja 2017.

49 CRTA, *Gradani na straži, Izveštaj CRTA posmatračke misije*, Beograd, 2017, str. 16. Pristupljeno 4.7.2017. <http://www.gradjaninastrazi.rs/wp-content/uploads/2017/05/CRTA-GNS-Izvestaj-2017-Final.pdf>

50 Vukašin Obradović, medijski stručnjak i urednik nedeljnika Vranjske, intervjuisan od strane Marije Vukasović 26. maja 2017.

Istraživanje BIRODI-ja pokazalo je da smo u predizbornoj kampanji imali medijsku dihotomiju u kojoj se Aleksandar Vučić nalazio naspram deseterice protivkandidata. **Vučićev procenat medijske zastupljenosti iznosio je 61,2 odsto, što znači da je svim ostalim kandidatima preostalo 38,8 odsto.** Dakle, sa 51.741 sekundom (od čega na kandidaturu otpada 22.491 sekund), Vučić je nadmašio ostale kandidate za mesto predsednika. Kada saberemo njegovo vreme kao premijera i kandidata, Vučić je bio preko devet i po puta više medijski zastupljen od Vuka Jeremića, narednog po redosledu. Među ostalim predsedničkim kandidatima u izvesnoj meri se izdvajaju Vuk Jeremić (zastupljenost od 6,4 odsto), Saša Janković (5,9 odsto) i Vojislav Šešelj (5,3 odsto)⁵¹. Istraživanje je takođe pokazalo da su sve televizije iz uzorka, izuzetak je samo TV N1, makar svaki drugi dan, počinjale svoju centralnu informativnu emisiju prilogom u kome je bio i premijer Vučić. **Od dvadeset osam dana monitoringa, Nacionalni dnevnik TV Pink osamnaest dana počinje prilogom o premijeru Vučiću.** S druge strane, TV N1 svoju informativnu emisiju samo u pet navrata započinje prilogom u kome se nalazi i premijer Vučić⁵².

U periodu van kampanje rađen je monitoring centralnih informativnih emisija⁵³ koji je pokazao da je predsednik Srbije Aleksandar Vučić, koji je i lider Srpske napredne stranke, ubedljivo najviše zastupljen u centralnim informativnim emisijama na najvećim televizijama s nacionalnom frekvencijom. Dok je Saša Janković jedini od opozicionara predstavljen uglavnom u negativnom kontekstu⁵⁴.

A4 Da li je sloboda rada i udruživanja novinara/novinarki garantovana i da li se primenjuje?

U Srbiji nema licenciranja novinara. Ranije je bilo nekoliko predloga da se uvede licenciranje, međutim, u prethodnih godinu dana nije bilo predloga ni inicijativa da se uvede licenciranje novinara.

51 Od 3.3. do 30.3.2017, pratili su sledeće TV stanice: RTS 1, TV B92, TV Prva, TV Pink, TV Happy i TV N1. Središnje informativne emisije koje su ušle u uzorak su: Dnevnik 2 (RTS 1), Vesti (TV B92), Vesti (TV Prva), Nacionalni dnevnik (TV Pink), Telemaster (TV Happy) i Dnevnik (TV N1).

52 Biro za društvena istraživanja, *Mediji, javnost i izbori 2017*, Beograd, 2017, str. 10 i 11. Pristupljeno: 4.7.2017. <http://www.birodi.rs/wp-content/uploads/2017/08/Mediji-javnost-izbori-2017.pdf>

53 Monitoring centralnih informativnih emisija na RTS-u, Pinku B92, TV Happy, Prvoj i N1 – sproveden je od 15. do 30. jula 2017. godine.

54 Biro za društvena istraživanja, *Monitoring centralnih informativnih emisija*, Beograd, 2017. Pristupljeno 24.8.2017. <http://www.autonomija.info/birodi-predsednik-srbije-dominira-na-najvecim-televizijama.html>

U poslednjih godinu dana došlo je do izražaja da se pojedini, a u nekim slučajevima i svim novinarima zabranjuje da izveštavaju sa određenih javnih mesta, a dešavalo se i da **neki novinari/mediji nisu ni pozivani na određene događaje**, iako su u pitanju bili događaji od javnog interesa te su oni na taj način bili sprečeni da obavljaju svoj posao. Ovo predstavlja određeni pritisak na novinare. Anкета urađena prošle godine potvrdila je ovu tvrdnju, čak 42,34 odsto novinara je odgovorilo pozitivno na pitanje da li su bili uskraćeni da izveštavaju sa određenih mesta ili događaja. Jedan od takvih primera u prethodnih godinu dana je i slučaj kada je ekipama N1, B92 i Istinomera bilo zabranjeno snimanje u krugu izbornog štaba SNS u Zaječaru, kojom prilikom je nepoznato lice izguralo novinarku Gordanu Bjeletić iz stanačkih prostorija⁵⁵.

Novinari su članovi udruženja, ali u manjem broju. U Srbiji postoji više novinarskih udruženja od kojih su najzastupljenija dva nacionalna – Udruženje novinara Srbije i Nezavisno udruženje novinara Srbije, kao i regionalno udruženje Nezavisno udruženje novinara Vojvodine. Postoji i regionalno Društvo novinara Vojvodine i Profesionalno udruženje novinara Srbije koje je kada je osnovano okupljalo uglavnom novinare državnih medija. Međutim, kako i sama udruženja naglašavaju, veliki broj novinara nije u aktivnom članstvu udruženja.

Najčešći pritisci koje trpe novinarska udruženja su pritisci pre svega na udruženja koja su kritički nastrojena prema predstavnicima vlasti kao i prema onima koji prete novinarima i ugrožavaju njihovu bezbednost. Tu činjenicu potvrđuju česti pritisci i pretnje upućene udruženjima, pre svega prema Nezavisnom društvu novinara Vojvodine i njihovim predstavnicima. Često se dešava da zbog kritičkog stava udruženja prema nekim postupcima vlasti pritiske na udruženja vrše i sami mediji koji su bliski vlasti.

Savet za štampu je nezavisno, samoregulatorno telo koje je jedna od retkih organizacija koja ima pozitivne pomaže, a osnovana je da bi pratila poštovanje Kodeksa novinara Srbije. U nadležnosti Saveta je i medijacija između oštećenih pojedinaca, odnosno institucija i redakcija, kao i izricanje javnih opomena za kršenje etičkih standarda utvrđenih Kodeksom novinara Srbije. Najveći broj medija u Srbiji priznaje nadležnost Saveta za štampu. Prema izveštaju, Savetu za štampu je od januara do decembra 2016. godine upućeno 126 žalbi, što je više nego u prethodnoj godini, kada je Savet primio 109 žalbi. Komisija za žalbe je do kraja godine odlučivala o 82

55 Bjeletić, Gordana, „Ekipa N1 bez obrazloženja izbačena iz prostorija SNS u Zaječaru”, TV N1, 23. april 2017. Pristupljeno: 4.7.2017. <http://rs.n1info.com/a244178/Vesti/Vesti/Ekipa-N1-izbacena-iz-prostorija-SNS-u-Zajecaru.html>

žalbe, odbačeno je 30 žalbi zbog neispunjavanja formalnih uslova za razmatranje. **Od ukupnog broja rešenih žalbi, prekršaj Kodeksa utvrđen je u 62 slučaja**, od čega je izrečeno 27 javnih opomena medijima koji nisu prihvatili punu nadležnost Saveta za štampu⁵⁶. Takođe, Savet za štampu radi monitoring poštovanja Kodeksa u dnevnim nacionalnim novinama. U periodu od 1. marta do 31. decembra 2016. ukupno je zabeleženo 5.447 tekstova u kojima je prekršena bar jedna tačka Kodeksa. **Najviše slučajeva u kojima je prekršen Kodeks zabeleženo je u Srpskom telegrafu – 1.320**, sledi Informer sa 1.208 prekršaja, Kurir sa 1.100, Alo sa 810, Blic sa 604, Večernje novosti sa 285 prekršaja, dok su **prekršaji u listovima Danas i Politika zanemarljivi u odnosu na ostala izdanja**⁵⁷.

I dalje je veliki problem profesije slaba sindikalna organizovanost novinara. U Srbiji postoji Samostalni sindikat zaposlenih u grafičkoj, izdavačkoj, informativnoj delatnosti i kinematografiji Srbije pri Savezu samostalnih sindikata Srbije, koji je registrovan. Takođe, postoje dva granska sindikata: Sindikat medija Nezavisnost i Sindikat novinara Srbije. Međutim, njihova snaga je neznatna, efekti rada nepoznati i veoma je malo aktivnosti, pogotovo u oblasti radnog prava, koje bi novinarima u Srbiji bile od značaja. To pokazuju i rezultati ankete urađene prošle godine, **čak tri četvrtine novinara (74,77 odsto) reklo je da nije u članstvu nijednog sindikata**, dok tek 23,42 odsto navodi da pripada nekom sindikatu⁵⁸.

Kao i pre, **pritisci se vrše na sindikate, a pre svega od strane poslodavaca**. Takvu situaciju imamo u Radio-televiziji Vojvodine gde je 2016. godine nova uprava odmah smenila sve urednike informativnih emisija, koji do danas nisu dobili nikakvo obrazloženje, ni pismeno ni usmeno, a većina njih danas obavlja reporterski posao često izveštavajući i o najobičnijim komunalnim temama. UGS „Nezavisnost” JMU Radio-televizije Vojvodine je tom prilikom protestovao zbog cele situacije, kao i u mnogim drugim situacijama. Prema rečima Darka Špera, glavnog poverenika ovog sindikata, praktično svi koji su se na bilo koji način usprotivili načinu na koji su postavljeni novi urednici premešteni su na lošija radna mesta ili trpe diskriminaciju. Svi smenjeni urednici su članovi

56 Savet za štampu, Izveštaj o radu Saveta za štampu za 2016. godine, Rad komisije za žalbe. Pristupljeno: 5.7.2017. <http://www.savetzastampu.rs/cirilica/izvestaji/110/2017/07/18/1501/izvestaj-o-radu-saveta-za-stampu-za-2016--godinu.html>

57 Savet za štampu, Izveštaj o monitoringu poštovanja Kodeksa novinara Srbije u dnevnim štampanim medijima, Beograd, 2017, str. 1. Pristupljeno: 5.7.2017. <http://www.savetzastampu.rs/doc/monitoring-2016/izvestaj-o-monitoringu-postovanja-kodeksa-novinarasrbije-u-dnevnim-stampanim-medijima-mart-decembar-2016.pdf>

58 Nezavisno udruženje novinara Srbije, Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara, Srbije, Beograd, 2016, str. 23. i 24. Pristupljeno: 5.7.2017.

Sindikata „Nezavisnost” JMU RTV, a mnogi od njih su i u užem rukovodstvu.

A5 Koji je nivo pravne zaštite novinarskih izvora?

Zakon o javnom informisanju i medijima je zaštitio novinarski izvor tako što je propisano da **novinari nisu obavezni da otkriju izvore informacija**, osim ako se informacija odnosi na krivično delo, odnosno učinioca krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora od najmanje pet godina i ako se podaci ne mogu dobiti na drugi način⁵⁹. U Krivičnom zakoniku, pored novinara, zaštita je proširena i na urednika, izdavača i druge medijske profesionalce⁶⁰.

Zaštita novinarskog izvora se generalno poštuje. Ozbiljni slučajevi da je novinarima traženo da otkriju svoje izvore su retki, u poslednjih godinu dana nije zabeležen takav slučaj. Takođe, nije bilo slučajeva da su novinari trpeli neku sankciju kada su odbijali da otkriju identitet izvora.

Intervjuisani novinari i medijski stručnjaci su se složili da je ova oblast solidno regulisana zakonom, međutim, sa druge strane, ima dosta zloupotreba ovog instituta. Postoje mišljenja da tu imamo dva ugla gledanja.

„Pravno gledano vi možete da zaštitite svoj izvor i tu imamo slučaj gde je Dragan Vučićević tužio Jugoslava Čosića za povredu časti i ugleda i sud je odbio tužbeni zahtev jer je ocenio da je anonimni izvor na koji se Čosić pozvao bio dovoljno relevantan za sam postupak. Sud nije insistirao na otkrivanju identiteta izvora već je kroz ispitivanje nekoliko svedoka došao do zaključka da je tvrdnja istinita. Sa druge strane, postoji ekstrema zloupotreba korišćenja anonimnih izvora, pre svega u tabloidnim medijima. Često se krši novinarski kodeks i publika je počela da novinarsku profesiju doživljava kao nepouzdanu, sklonu da prenosi i glasine bez provere.”⁶¹

Pravni ekspert u oblasti medijskog prava smatra da nije dovoljno zaštićen, ali da to nije problem medijskog zakonodavstva:

„Sveobuhvatni problem našeg društva je neovlašćeno presretanje elektronske komunikacije i takozvano zadržavanje podataka. Novinar svojim izvorima, pogotovo ako izveštava o osetljivim temama, mora da obezbe-

di anonimnost, da mu obezbedi zaštitu, a on je nemoćan da to uradi ako ogromni državni sistemi, bezbednosne agencije imaju mogućnost da u svakom momentu presretnu komunikaciju ili zadrže podatke.”⁶²

Novinari intervjuisani za potrebe ovog istraživanja imali su podeljena mišljenja u pogledu slobode u komuniciranju sa izvorima informacija. Ipak, ovde se postavlja i pitanje da li se izvori osećaju komforno, da li misle da su dovoljno zaštićeni ukoliko novinaru nešto kažu, ali to je pitanje poverenja koje se izgrađuje na nekom drugom nivou između novinara i izvora. **Ukoliko je izvor siguran da će ga novinar štititi po svaku cenu, on je spreman da razgovara**, ali ukoliko misli da će novinar ipak u nekom trenutku da izabere sebe a ne njega, onda će se povući⁶³. Prošlogodišnja anketa je pokazala da je 63,96 odsto ispitanih novinara izjavilo da redovno ili veoma često ima kontakte sa svojim izvorima, samo 1,80 odsto je reklo da skoro nikad ne održava komunikaciju sa izvorima, a njih 3,60 odsto da to retko čine⁶⁴.

A6 Koji je nivo pravne zaštite prava na pristup informacijama?

Pravni okvir o pristupu informacijama od javnog značaja propisan je Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja⁶⁵. Radi ostvarivanja ovog prava zakonom je propisana institucija **Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti** (u daljem tekstu Poverenik), kao samostalan državni organ, nezavisan u vršenju svoje nadležnosti. Prilikom traženja informacije od javnog značaja zainteresovani najpre mora da podnese pisani zahtev organu za ostvarivanje tog prava. Ako organ vlasti ne poseduje dokument koji sadrži traženu informaciju, proslediće zahtev Povereniku, koji će obavestiti podnosioca o tome u čijem se posedu, prema njegovom saznanju, dokument nalazi. Ako organ odbacuje ili odbija zahtev, podnositelac može da podnese žalbu Povereniku. Protiv odluke Poverenika druga strana može da pokrene upravni spor⁶⁶.

Kao i u prethodnom periodu, **jedna od pozitivnih stvari koja se istakla jeste upravo institucija Poverenika**. Pravni stručnjaci smatraju da je to najrazvijeniji segment prava na slobodu izražavanja kod nas od momenta kad

59 Zakon o javnom informisanju i medijima. Član 52.

60 Krivični zakonik. Čl. 38, 39, u vezi sa članom 41.

61 Igor Božić, novinar televizije N1, intervjuisan od strane Marije Vukasović 6. juna 2017.

62 Miloš Stojković, advokat, intervjuisan od strane Marije Vukasović 29. maja 2017.

63 Zoran Stojanović, novinar Radio-televizije Srbije, intervjuisan od strane Marije Vukasović 5. juna 2017.

64 Nezavisno udruženje novinara Srbije, Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara, Srbije, Beograd, 2016, str. 28. Pristupljeno: 7.7.2017.

65 Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja.

66 Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Član 15–28.

je donet zakon prevashodno zbog aktivnosti institucije Poverenika koja je bila nadležna za sprovođenje tog zakona. Po mišljenju pravnog eksperta, prepoznatljivost te institucije i angažovanje Poverenika doveli su do toga da taj alat bude jako bitan, sa aspekta prava na slobodu izražavanja u smislu segmenta traganja za informacijama, i za same građane i za novinare za koje je postalo izvor informacija o aktivnostima državnih organa. Po njegovom mišljenju, postoje izvesni nedostaci, pre svega u segmentu odgovornosti i izvršenja odluka Poverenika i ono što je najveći problem, a što je moglo da se vidi kroz njihove izveštaje, jeste komunikacija sa javnim preduzećima i netransparentnost u radu javnih preduzeća⁶⁷.

Novinari sve više koriste ovo pravo, ali ne u dovoljnoj meri. Koliko koriste ovo pravo zavisi pre svega od vrste medija, pa tako oni koji se bave istraživačkim novinarstvom češće koriste ovo pravo nego ostali. Na primer **Centar za istraživačko novinarstvo Srbije je za jedan tekst poslao više od 200 zahteva za pristup informacijama od javnog značaja**⁶⁸. Sa druge strane, imamo medije koji svakodnevno izveštavaju o temama koje su od javnog značaja i ne mogu da čekaju na odgovor državnih organa i javnih preduzeća, informacije su potrebne hitno jer, u suprotnom, vest postaje zastarela. Kao i pre, **jedan od problema jeste to što se veoma dugo čeka na odgovor**, uglavnom su u pitanju krajnji rokovi. Zakonom je propisano da je organ vlasti dužan da najkasnije u roku od 15 dana od dana prijema zahteva pruži informaciju, a Poverenik donosi rešenje po žalbi najkasnije u roku od 30 dana od dana prijema žalbe⁶⁹.

Najveći problem i dalje predstavljaju javna preduzeća koja svesno ne pružaju informacije i onda plaćaju kazne novcem koji delom dobijaju iz budžeta, pa dolazimo do toga da te kazne, u stvari, plaćaju poreski obveznici odnosno sami građani. Problem predstavlja i to što se ceo postupak odugovlači, organi ne pružaju informacije nego se podnosi žalba Povereniku, pa dolazimo u situaciju da se, zbog količine žalbi i kapaciteta kancelarije Poverenika, veoma dugo čeka na neke informacije. Imamo primer portala Južne vesti koji, od donošenja zakona koji omogućava pristup informacijama od javnog značaja, veoma često koristi ovo pravo:

„Od 2007. godine smo slali po nekoliko stotina zahteva godišnje, od 2007. do 2012. smo podneli 32 žalbe Povereniku na preko 1000 poslanih zahteva, a od 2012. godine se situacija znatno pogoršala, šaljem po nekoliko stotina zahteva godišnje, ali na svaka tri poslata

zahteva šaljem dve žalbe. Tu dolazimo do problema da se zbog ogromnog broja žalbi pravi ogroman posao kancelariji Poverenika koja, znajući kapacitete, ne može sve to da stigne da obradi, a na taj način vlast hoće namerno da optereti instituciju Poverenika. Nekad se informacije dobijaju tek nakon nekoliko meseci, a tada one postaju bezvredne.”⁷⁰

Da se radi o velikom broju podnetih žalbi svedoči i izveštaj Poverenika. U 2016. godini Poverenik je primio 3.474 žalbe, a 2.843 žalbe po kojima nije okončan postupak su prenete iz 2015. godine pa je u radu u 2016. godini bilo ukupno 6.317 žalbi. **Poverenik je u 2016. godini rešio 3.252 žalbe**. Žalbe su u velikom broju bile osnovane, tačnije 2.852 žalbe ili 87,7 odsto od ukupnog broja rešenih žalbi (3.252). Broj žalbi za koje je Poverenik utvrdio da su osnovane, veći je za 2 odsto u odnosu na 2015. godinu⁷¹.

Kada je reč o transparentnosti institucija, postoji generalno mišljenje da **sudovi nisu u dovoljnoj meri transparentni**, mada postoje različiti primeri. Tako su novinari intervjuisani za potrebe ovog istraživanja ocenili da su u Kruševcu sudovi potpuno zatvoreni, dok, sa druge strane, imamo primer Niša gde je situacija danas mnogo bolja nego prethodnih godina. Stiče se utisak da transparentnost zavisi od toga ko je na čelu suda i da od njegove volje zavisi otvorenost tog suda, što znači da pitanje nije sistemski rešeno. Prema anketi sprovedenoj prošle godine za potrebe istraživanja, 37,8 odsto novinara je navelo da su sudovi malo transparentni, a 21,6 odsto da uopšte nisu transparentni, dok 24,3 odsto ispitanika smatra da sudovi pokazuju određeni nivo transparentnosti⁷².

Pristup sednicama skupštine regulisan je njihovim poslovnicima. U većini opština je omogućen i direktan prenos, kao i prisustvovanje sednicama. Međutim, s vremena na vreme na lokalnom nivou se dešava da se novinari zabranjuje pristup sednicama. Anкета je pokazala da je 64,8 odsto novinara navelo da skupština pokazuje neku (7,2 odsto), veliku (14,4 odsto), ili potpunu (43,2 odsto) transparentnost⁷³.

Intervjuisani novinari su se složili da je transparentnost državnih organa, Vlade i ministarstava na niskom nivou. **Iako je zakonom zabranjena diskriminacija i da se ne-**

67 Miloš Stojković, advokat, intervjuisan od strane Marije Vukasović 29. maja 2017.

68 Dino Jahić, urednik Centra za istraživačko novinarstvo Srbije, intervjuisan od strane Marije Vukasović 14. juna 2017.

69 Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Član 16 i 24

70 Predrag Blagojević, urednik internet-portala Južne vesti, intervjuisan od strane Marije Vukasović 19. maja 2017.

71 Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, Izveštaj o sprovođenju Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti za 2016. Beograd, 2017, str. 36 i 37. Pristupljeno: 10.7.2017. <http://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/izvestajiPoverenika/2016/izvestaj2016.pdf>

72 Nezavisno udruženje novinara Srbije, Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara Srbije, Beograd, 2016, str. 30. Pristupljeno: 10.7.2017.

73 Ibid.

ki novinar stavlja u neravnopravan položaj⁷⁴, ta razlika se ipak pravi. Sednice vlade na nacionalnom i lokalnom nivou uglavnom nisu otvorene za javnost, a sa novinarima se najčešće komunicira putem saopštenja.

U maju ove godine imali smo slučaj da je Gradsko veće Valjeva saopštilo da će svoje sednice održavati bez direktnog prisustva medija, uz blagovremeno informisanje o tačkama dnevnog reda, kao i o ishodu odluka Gradskog veća, te da će nakon svake sednice medijima dostavljati saopštenja koja će javnosti omogućiti detaljan uvid u odluke koje su donete⁷⁵. Prema prošlogodišnjoj anketi, 59,4 odsto novinara navelo je da republička Vlada pokazuje malu (37,7 odsto) ili nikakvu transparentnost (21,7 odsto), dok 24,3 odsto novinara smatra da Vlada pokazuje određeni nivo transparentnosti⁷⁶.

⁷⁴ Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Član 7.

⁷⁵ NUNS, „Vlast u Valjevu ugrožava slobodu javnog informisanja“, NUNS, 27.4.2017. Pristupljeno: 10.7.2017. <http://www.nuns.rs/info/statements/30758/nuns-vlast-u-valjevu-ugrozava-slobodu-javnog-informisanja.html>

⁷⁶ Nezavisno udruženje novinara Srbije, Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara Srbije, Beograd, 2016, str. 30. Pristupljeno: 10.7.2017.

B

Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure

U Srbiji novinari i medijski radnici rade u teškim, nepovoljnim ekonomskim uslovima za rad. Plate novinara su niske. Prema jednom istraživanju, zarade novinara u Srbiji su ispod republičkog proseka, a plate se neredovno isplaćuju. Ne postoji poseban mehanizam zaštite radnih i profesionalnih prava novinara. Novinari retko imaju potpisane ugovore o radu, mediji veoma često angažuju honorarne saradnike koji pristaju da rade za minimalnu platu jer nemaju izbora. Jedan od najvećih problema novinarstva u Srbiji i dalje predstavlja autocenzura. Sloboda u izboru tema na kojima će raditi zavisi od medija, pa tako jedni imaju malu, ograničenu slobodu, a neki istraživački mediji imaju u tom području potpunu slobodu.

Najviše uticaja na rad novinara imaju urednici, zatim menadžeri i vlasnici. Veliki pritisci se vrše na privatne medije, ali i na javne medijske servise, pa i na neprofitne medije od strane medija koji su bliski vlasti. Veoma je malo medija u Srbiji u kojima postoje pravila o uređivačkoj nezavisnosti od vlasnika i upravnih organa, a jedan od pozitivnih primera jeste portal Južne vesti. NUNS je u saradnji sa jednom advokatskom kancelarijom doneo anekse ugovora o radu novinara, urednika i honorarnih saradnika koji bi bili sastavni deo Ugovora o radu između osnivača i novinara. Takođe, gotovo da nema medija u Srbiji koji ima svoj etički kodeks, već se prihvata Kodeks novinara Srbije.

B1 Da li je ekonomski položaj novinara/ novinarki zloupotrebjen kako bi se ograničila njihova sloboda?

Već duži vremenski period, u velikom broju slučajeva, novinari i medijski radnici u Srbiji rade u teškim uslovima, sa veoma niskim platama, neredovnim isplata, često bez ugovora o radu, a pogotovo novinari i medijski radnici koji rade u lokalnim medijima.

Prema jednom istraživanju⁷⁷, kao najveći problemi lokalnih redakcija, pored konstantnog pritiska koji se godinama vrši nad njima, navode se **nepovoljni ekonomski uslovi rada i ekonomska nesigurnost** (siromašni mediji, mali i nesigurni prihodi, visok stepen eksploatacije novinara).

Ne postoje zvanični podaci o zaradama i o broju zaposlenih novinara u medijima. Intervjuisani novinari su se složili da je njihova ekonomska pozicija loša, da su plate minimalne, pogotovo na lokalnom nivou, a mediji često zapošljavaju honorarne radnike i ne potpisuju ugovore o radu. Prošlogodišnja anketa pokazala je da od 111 anketiranih novinara, 22,52 odsto je reklo da ima platu između 300 i 400 evra, čak 13,51 odsto između 200 i 300 evra, a 16,22 odsto novinara prima između 400 i 500 evra mesečno⁷⁸.

Prema jednom istraživanju⁷⁹, prihodi zaposlenih novinara u Srbiji imaju veći raspon od drugih istraživačkih grupa uzetih u obzir u ovoj studiji. To istraživanje je pokazalo da od 1.100 ispitanika, čak polovina nije ni želela da govori o svojoj zaradi, a od onih koji jesu, 30 odsto njih je kazalo da radi za 20.000 do 30.000 dinara mesečno (160 do 250 evra), 29 odsto njih radi za 30.000 do 40.000 dinara mesečno, a 19 odsto prima između 40.000 i 50.000 dinara.

Još jedan dokaz o lošim uslovima rada u kojima novinari u Srbiji rade je i postupak Jovice Vasića, dugogodišnjeg novinara Narodnih novina i publiciste, koji je štrajkovao glađu. Na taj korak se odlučio kako zbog teških uslova

rada kojima je godinama bio izložen, tako i zbog nereagovanja nadležnih državnih institucija⁸⁰.

Stiče se utisak da su uslovi u kojima novinari rade sve lošiji. Novinari su spremni da rade sve kako ne bi ostali bez posla. Intervjuisani novinari za potrebe ovog istraživanja složili su se da su uslovi u kojima novinari rade veoma loši, oni rade na zastareloj opremi, nema ih dovoljan broj, nema specijalizovanih novinara za određene oblasti. Sve to dovodi do urušavanja profesije i kredibiliteta novinarstva što je i pokazala prošlogodišnja anketa. Više od polovine anketiranih novinara je reklo da je kredibilitet novinarstva u društvu mnogo opao (66,31 odsto), a njih 21,05 odsto smatra da se samo donekle smanjio. Takođe, 46,31 odsto novinara smatra da se značaj novinarstva za društvo mnogo smanjio.

„Novinari su slabo plaćeni, pod velikim su pritiskom i, ono što je najgore, u Srbiji ne postoji medijsko tržište koje bi moglo da garantuje novinaru da, ako je nezadovoljan pozicijom u nekom mediju, on može, računajući na svoje kvalifikacije, da nađe drugi posao. Ne postoje mahanizmi zaštite radnih i profesionalnih prava novinara, mi nemamo sindikate u medijima koji bi mogli da zaštite novinara kada su u pitanju njegova radna prava. Ovde mi nemamo situaciju da svaki novinar potpisuje ugovor o radu gde su određena prava, obaveze i primanja, sve više dominiraju honorarni saradnici koji pristaju da rade za minimalnu platu jer nemaju izbora. To je pitanje koje mora sistemski da se reši, mora položaj novinara u redakciji i urednika sistemski da se uredi kroz zakonodavni okvir, osigura njihov status. To, nažalost, kod nas ne postoji, novinari uglavnom rade na crno, bez ugovora i zaštite, ali zbog nepostojanja medijskog tržišta oni prihvataju takve uslove rada.”⁸¹

B2 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti vlasnika medija i organa upravljanja?

Kao i u prethodnom periodu, većina privatnih medija u Srbiji ima usvojenu sistematizaciju radnih mesta prema kojoj je pozicija direktora razdvojena od urednika. Sa druge strane, ne postoje drugi akti koji bi na neki način obezbedili nezavisnost urednika i redakcije od menadžmenta i marketinga. Po pravilu, uticaj vlasnika na

77 Local Press, Istraživanje o pritiscima na lokalne medije i novinare lokalnih medija, Kragujevac, 2017, str.10. Pristupljeno 11.7.2017. <http://localpress.org.rs/wp-content/uploads/2017/05/Istra%C5%BEivanje-o-pritiscima-na-lokalne-medije-i-novinare-lokalnih-medija.pdf>

78 Nezavisno udruženje novinara Srbije, Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara Srbije, Beograd, 2016, str. 34. Pristupljeno: 11.7.2017.

79 Srećko Mihailović et. al., „Od novinara do nadničara. Prekarni rad i život”, (Beograd: Fondacija za otvoreno društvo, Srbija i Centar za razvoj sindikalizma, 2016), str. 222, 223. Pristupljeno: 11.7.2017.

80 Petrović, Ivana, „Pobuna Jovice Vasića je pobuna svakog poniženog čoveka dovedenog do ivice”, City radio, 18. oktobar 2017. Pristupljeno: 11.7.2017. <http://www.radiocity.rs/vesti/drustvo/6160/pobuna-jovice-vasica-je-pobuna-svakog-ponizenog-coveka-dovedenog-doi-vice.html>

81 Vukašin Obradović, medijski stručnjak i urednik nedeljnika Vranjske, intervjuisan od strane Marije Vukasović 26. maja 2017.

redakciju i uređivačku politiku je dominantan i uglavnom se ostvaruje preko finansijskih uticaja.

U Srbiji ima veoma malo medija u kojima postoje pravila o uređivačkoj nezavisnosti od vlasnika i upravnih organa, u kojima je odnos između vlasnika, menadžera i redakcije jasno odvojen pravnim aktom. Jedan od primera u kojem postoji dokument koji odvaja redakciju od vlasnika medija jeste internet-portal Južne vesti. To je akt kojim se razdvaja uređivačka politika od vlasnika.

„Kod dosta privatnih medija je vlasnik medija ujedno i urednik, a ideja prilikom izrade tog dokumenta je da se to odvoji. Ideja je da se formira jedno telo koje smo nazvali savetodavni odbor, telo koje imenuje skupština osnivača a to su pojedinci koji imaju lični integritet i kredibilitet prepoznat u javnosti i njihov zadatak bi između ostalog bio da predlažu smenu ili imenovanje novog glavnog urednika. Jer, urednika imenuje upravni odbor, ali ne može da ga imenuje bez predloga ovog tela, a u telu bi sedeli ljudi različitih profesija na koje upravni odbor i vlasnici ne bi mogli da utiču.”⁸²

NUNS je u saradnji sa advokatskom kancelarijom 2013. sačinio anekse ugovora o radu novinara, urednika i honorarnih saradnika koji bi bili sastavni deo ugovora o radu između osnivača i novinara.⁸³ Cilj je da se predloženim aneksima ugovora efikasnije zaštiti profesionalni status novinara, urede prava i obaveze novinara, urednika i vlasnika medijskih kuća. Međutim, anekse ugovora je prihvatilo da potpiše svega 12 medija, uključujući i Južne vesti.

Većina privatnih medija u Srbiji nema svoje posebne etičke kodekse. Mediji su prihvatili Kodeks novinara Srbije, koji su usvojila dva udruženja – Nezavisno udruženje novinara Srbije i Udruženja novinara Srbije. Asocijacija onlajn medija je takođe usvojila Kodeks za novinare koji rade u onlajn medijima.

Pritisci koje vlasnici medija vrše na redakcije i pojedine novinare najčešće nisu direktni, već novinari sami, kada dođu u neki medij, na osnovu načina na koji posluju vlasnici privatnih medija kao i na osnovu njihove uređivačke politike znaju koja su pravila tog medija pa tako i sami znaju šta mogu da pišu a šta ne. Samim tim što pristane da radi u takvom mediju, novinar prihvata i njegova pravila igre. Ima slučajeva da su vlasnici medija predstavnici političkih partija i njihov pritisak na redakcije je veliki. Novinari su takođe i dalje u strahu od gubitka po-

sla, često ih premeštaju na druga radna mesta koja su uglavnom neadekvatna kako bi sami dali otkaze, a često i oni sami pristaju na to kako bi zadržali posao.

Jedan od specifičnih primera pritiska koji se vrši na privatne medije je podnošenje tužbi protiv novinara, a jedan od takvih slučajeva je već pomenuto podnošenje tužbe Nebojše Stefanovića, ministra unutrašnjih poslova protiv nedeljnika NIN za povredu ugleda i časti zbog teksta „Glavni fantom iz Savamale”. Pored toga što je slučaj rešen u korist ministra nakon samo jedne rasprave, a pri tom je rasprava bila zakazana četiri meseca nakon podnošenja tužbe, **Viši sud u Beogradu je osudio NIN i odredio mu da isplati ministru na ime nematerijalne štete 300.000 dinara.** Međutim, Apelacioni sud u Beogradu, rešavajući po žalbi NIN-a, preinačio je prvostepenu presudu Višeg suda i odbio tužbu ministra, smatrajući da je Viši sud pogrešno primenio Zakon o javnom informisanju i medijima kada je našao da od strane tuženih nije ispoštovana dužna novinarska pažnja, odnosno provera istinitosti i potpunosti podataka u vezi sa tvrdnjom da je Stefanović „Glavni fantom iz Savamale”.⁸⁴ Presuda Višeg suda u Beogradu predstavlja zabrinjavajuću poruku medijima šta može da im se dogodi ako kritički pišu o državnim funkcionerima, pre svega imajući u vidu praksu Evropskog suda za ljudska prava koja jasno stoji na stanovištu da su državni funkcioneri dužni da trpe viši stepen kritike. Ministar je na ovaj način pokazao da ne razume funkciju medija i da je na kraju krajeva spreman da se obračunava sa medijima.

B3 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti novinara u javnim servisima?

U Srbiji javni medijski servisi, Radio-televizija Srbije i Radio-televizija Vojvodine, nemaju svoje posebne etičke kodekse, odnosno kodekse o etičkim principima izveštavanja. Postoje određeni opšti kodeksi ali koji važe za sve zaposlene, pa tako Radio-televizija Vojvodine ima Etički kodeks – Kodeks ponašanja zaposlenih. Međutim, u tom kodeksu nisu sadržani novinarski principi izveštavanja. **Radio-televizija Srbije je imala u nacrtu Kodeks, ali ga nikad nije do kraja zaključila i usvojila,** kao ni određena pravila za nastup na društvenim mrežama⁸⁵ koja su takođe veoma bitna za novinare u

⁸² Predrag Blagojević, urednik internet-portala Južne vesti, intervjuisan od strane Marije Vukasović 19. maja 2017.

⁸³ Nezavisno udruženje novinara Srbije, Aneksi ugovora o radu novinara, urednika i honorarnih saradnika, Beograd, 2013. Pristupljeno: 12.7.2017. <http://www.nuns.rs/info/activities/20174/za-efikasnu-zastitu-profesionalnih-prava-novinarar.html>

⁸⁴ Cenolovka, „Apelacioni sud: NIN nije kriv, Stefanović da plati troškove”; Cenolovka, 28. april 2017. Pristupljeno: 11.7.2017. <https://www.cenolovka.rs/pritisci-i-napadi/apelacioni-sud-nin-nije-kriv-stefanovic-da-plati-troskove/>

⁸⁵ Prema rečima Zorana Stanojevića, RTS je u međuvremenu zaposlenima predstavio Kodeks ponašanja na društvenim mrežama.

ovom trenutku, a čije donošenje je takođe bilo u planu⁸⁶.

Radio-televizija Srbije ima akt o sistematizaciji poslova, a u Statutu je propisana unutrašnja organizacija i način rada javnog medijskog servisa. Radio-televizija Vojvodine takođe ima Statutom propisanu unutrašnju organizaciju i akt o sistematizaciji i organizaciji. Statutima ova dva javna medijska servisa propisano je da glavni i odgovorni urednik ne može biti nosilac javne funkcije niti funkcije u političkoj stranci. Takođe, **urednici su formalno samostalni u svom radu, ali to u praksi nije slučaj.**

Pritisci na javne medijske servise su česti i dolaze sa različitih strana. Često se dešava da javni zvaničnici javno kritikuju rad javnih medijskih servisa i na taj način vrše pritisak na njih. Novinar intervjuisan za potrebe ovog istraživanja je istakao da ti pritisci nisu direktni, međutim, oni su takvi da mogu dovesti u pitanje obavljanja novinarskog posla.

„Mi imamo verovanje da je uticaj vlasti ogroman, da vlast može da menja šta hoće, međutim, nije baš tako u stvarnosti, oni ne mogu da zovu i da kažu izbacite ovu vest a stavite neku drugu. To tako ne funkcioniše, ali oni mogu da stave do znanja da im se nešto ne dopada i onda novinar sam procenjuje da li će ići sa tom pričom i trpeti eventualno određene posledice. One nisu direktne, neće me neko uhapsiti ako sam neku vest pustio, ali ću imati problema u daljem radu, u komunikaciji sa određenim ljudima koji su neophodni da bih radio novinarski posao. Oni imaju tu mogućnost samo da kažu ja neću više učestvovati u tvom programu i tog trenutka morate da vršite procenu da li vam se to isplati, da isterate određenu stvar do kraja i da se suočite sa tim da izgubite komunikaciju sa nekom strankom. Sa tim se novinari suočavaju svakodnevno.”⁸⁷

U prošlogodišnjem izveštaju smo spomenuli pritisak iz marta 2016, kada je Upravni odbor Radio-televizije Vojvodine izvršio, po mišljenju stručne javnosti, nezakonite smene direktora i urednika programa. Nakon izbora 2016. i promene vlasti u Vojvodini, kada je umesto DS na vlast došla koalicija predvođena SNS-om, počele su smene i otkazi na RTV Vojvodine. **Prvo je Upravni odbor smenio programskog direktora Slobodana Arežinu, a potom je usledila smena 7 urednika.** Arežina je podneo tužbu, a Osnovni sud u Novom Sadu poništio je odluku Upravnog odbora Radio-televizije Vojvodine o smeni direktora programa Slobodana Arežine i naložio

pokrajinskom javnom servisu da Arežinu vrati na funkciju⁸⁸.

Kao jedan od primera pritisaka na novinare od strane javnih zvaničnika jeste događaj za vreme protesta „Protiv diktature”, kada je ministar Aleksandar Vulin najavio da će tražiti smenu rukovodstva RTS-a, jer, kako je rekao, više vode računa o tome šta će „neko viknuti na ulici”, nego o interesima države. On je naveo da se izveštavanje javnog servisa o protestima promenilo od trenutka kada su demonstranti počeli da traže smenu rukovodstva RTS-a⁸⁹.

B4 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti novinara u neprofitnim medijima?

U Srbiji je malo tradicionalnih neprofitnih medija, dok, s druge strane, imamo veći broj onlajn neprofitnih medija. Uglavnom su to mediji koje su osnovale organizacije civilnog društva i to su većinom mediji koji zapošljavaju mali broj novinara. **Neprofitni mediji se suočavaju sa mnogo problema,** a naročito u pogledu finansiranja, jer pre svega zavise od projekata i donacija.

Neprofitni mediji u najvećem broju slučajeva nemaju svoje posebne etičke kodekse. Jedan broj neprofitnih medija, posebno oni koji su članovi Asocijacije onlajn medija, prihvatili su Kodeks novinara Srbije. Savet za štampu je ove godine izradio Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju i uputstva koja se u njima nalaze trebalo bi da pomognu urednicima i novinarima da bolje i lakše primene profesionalne etičke standarde u onlajn okruženju⁹⁰.

Pritisci na neprofitne medije su i dalje veoma česti. Najčešći pritisci koji se vrše na ove medije kao i urednike i novinare koji rade u tim medijima jesu javni napadi od strane medija koji su bliski vlasti. Napadaju se pre svega zbog načina finansiranja, njihovi finansijski računi se kače na naslovne strane, **karakterišu ih kao strane plaćenike i kao neprijatelje ove države.** Intervjuisani novinar za potrebe ovog istraživanja navodi da je jedan vid pritisaka stvaranje takve atmosfere i etiketiranje no-

⁸⁶ Zoran Stanojević, novinar Radio-televizije Srbije, intervjuisan od strane Marije Vukasović 5. juna 2017.

⁸⁷ Zoran Stanojević, novinar Radio Televizije Srbije, intervjuisan od strane Marije Vukasović 5. juna 2017.

⁸⁸ Kolundžija, Denis, „Sud vratio Slobodana Arežinu na mesto direktora programa”, Cenzolovka, 29. maj 2017. Pristupljeno: 12.7.2017. <https://www.cenzolovka.rs/drzava-i-mediji/sud-vratio-slobodana-arezinu-na-mesto-direktora-programa/>

⁸⁹ Nedeljnik, „Vulin: Ttaziću smenu rukovodstva RTS-a”, Nedeljnik, 17. april 2017. Pristupljeno: 12.7.2017. <http://www.nedeljnik.rs/nedeljnik/portalnews/vulin-trazicu-smenu-rukovodstva-rts-a>

⁹⁰ Savet za štampu, Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju, Beograd, 2016, pristupljeno: 12.7.2017. <http://birnsrbija.rs/wp-content/uploads/2016/12/Smernice-za-primenu-kodeksa-novinara-srbije-u-onlajn-okruzenju.pdf>

vinara, što dovodi do toga da ljudi neće da razgovaraju sa novinarima tih medija i dolazi do zatvaranja kako samih institucija tako i sagovornika iz tih institucija⁹¹.

Jedan od primera pritisaka koji se vrše na neprofitne medije jeste slučaj iz oktobra 2016. godine kada su nekoliko dana, u više navrata, nepoznate osobe pratile i fotografisale novinarku Centra za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS) na ulazu u zgradu redakcije i na javnim mestima. Tada je CINS podneo krivičnu prijavu tužilaštvu⁹². Po rečima urednika CINS-a, novinarku su išle i gledale nadzorne snimke koji su bili mutni i pravljeni iz daljine, te nisu mogle da prepoznaju počinioca pa je tužilaštvo odustalo od krivičnog gonjenja.

B5 Koliku slobodu novinari imaju u procesu proizvodnje vesti?

Jedan od najvećih problema novinarstva u Srbiji i dalje predstavlja autocenzura. Prema jednom istraživanju, tri četvrtine novinara (73 odsto) misli da je autocenzura među novinarima veoma raširena, samo 5 odsto odbacuje tvrdnju o raširenosti autocenzure, dok je 22 odsto ispitanika neodlučno. Tri četvrtine novinara (76 odsto) smatra da danas ima više autocenzure nego cenzure, jer se novinari plaše da ne ostanu bez posla. **Novinari su kao glavni razlog za samocenzuru navodili strah od gubitka posla** ili strah od pogoršanja odnosa s redakcijom zbog mogućih sankcija prema mediju u kojem novinar radi.⁹³

Novinari intervjuisani za potrebe ovog istraživanja uglavnom su se složili da novinari ne prijavljuju cenzuru, ali su takođe naveli da je danas u Srbiji ipak više raširena autocenzura, koja je više izraženija u lokalnim medijima. Nema potrebe za direktnom cenzurom jer novinari, u zavisnosti od toga u kom mediju rade, sami znaju o čemu smeju a o čemu ne smeju da pišu, i rade po tim pravilima. Po mišljenju jedne novinarku intervjuisane u okviru ovog istraživanja, autocenzura je posledica cenzure⁹⁴. Jedan broj intervjuisanih novinara je izjavio da je u nekom trenutku u karijeri pribegao samocenzuri, razlozi su bili različiti, a najčešće je u pitanju bio strah od

gubitka posla. U prošlogodišnjem anketiranju novinara postavljena su pitanja o različitim faktorima uticaja na njihov rad, pa je tako **41,44 odsto njih reklo da je cenzura imala nekakav uticaj na njihov rad** (izuzetno, znatno, donekle), dok je većina novinara odgovorila da cenzura uopšte ne utiče (38,74 odsto) ili da slabo utiče (18,2 odsto) na njihov svakodnevni rad⁹⁵.

Sloboda novinara u izboru vesti i tema na kojima će raditi čini se da zavisi od medija u kojem rade. Postoje mišljenja, pogotovo na lokalnom nivou, da je ta sloboda veća nego što se koristi⁹⁶. Za neke medije koji su bliski vlasti karakteristična je situacija da se o nekim temama ne piše ili se piše na takav način da je tema formalno pokrivena, ali nema objektivnosti, nema nezavisnog stava prema toj temi⁹⁷. U istraživačkim medijima u kojima nema pritisaka te vrste situacija je drugačija i novinari su slobodni u izboru tema. Prošlogodišnja anketa je pokazala da je **58 odsto ispitanih novinara izjavilo da je imalo veliku (30 odsto) ili kompletnu (28 odsto) slobodu u izboru tema**, dok je 62 odsto izjavilo da su imali slobodu da odluče koji aspekt teme je trebalo naglasiti⁹⁸.

Novinari uglavnom učestvuju u koordinaciji uređivačke i redakcijske prakse (prisustvuju kolegijumima ili učestvuju u raspoređivanju novinara). Prema anketi urađenoj prošle godine za potrebe istraživanja, **62 odsto ispitanih novinara je reklo da uvek ili vrlo često prisustvuje kolegijumu**.

Na novinare su tokom njihovog rada uticali različiti faktori: urednici, menadžeri, vlasnici, politički akteri i drugi. Prošlogodišnja anketa je pokazala da najveći uticaj na novinare imaju urednici, čak je 76,58 odsto novinara izjavilo da urednici u nekoj meri imaju uticaja na njihov rad (izuzetno, veoma ili delimično) a 19,82 odsto smatra da oni imaju slab ili nikakav uticaj. Zatim slede menadžeri (48, 65 odsto), a posle njih vlasnici (42,34 odsto)⁹⁹.

91 Dino Jahić, urednik Centra za istraživačko novinarstvo Srbije, intervjuisan od strane Marije Vukasović 14. juna 2017.

92 Nezavisno udruženje novinara Srbije, Hronika napada i pritisaka na novinare u 2016, Beograd, 2016, str. 25. Pristupljeno: 12.7.2017. <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2016/12/brosura-hronika-napadai-pritisaka-na-novinare-6.pdf>

93 Srećko Mihailović et. al., „Od novinara do nadničara. Prekarni rad i život“ (Beograd: Fondacija za otvoreno društvo, Srbija i Centar za razvoj sindikalizma, 2016), str. 125–127. Pristupljeno: 14.07.2017.

94 Nadežda Budimović, novinarka u nedeljniku Grad, intervjuisana od strane Marije Vukasović 19. juna 2017.

95 Nezavisno udruženje novinara Srbije, Sažetak izveštaja – Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara, Srbije, Beograd, 2016, str 22. Pristupljeno: 14.7.2017. <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2016/12/Izve%C5%A1taj-ZB-Indikatori-Slobode-Medija-2016-SRB.pdf>

96 Stojan Marković, novinar nedeljnika Čačanske, intervjuisan od strane Marije Vukasović 25. maja 2017.

97 Vukašin Obradović, medijski stručnjak i urednik nedeljnika Vranjske, intervjuisan od strane Marije Vukasović 26. maja 2017.

98 Nezavisno udruženje novinara Srbije, Sažetak izveštaja – Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara, Srbije, Beograd, 2016, str 22. Pristupljeno: 14.7.2017.

99 Nezavisno udruženje novinara Srbije, Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara Srbije, Beograd, 2016, str 38. Pristupljeno: 14.7.2017.

Bezbednost novinara

U posmatranom periodu potvrđeni su novi trendovi kada je u pitanju bezbednost novinara. Karakteristično je da se smanjuje broj fizičkih napada na novinare i druge medijske radnike. Povećava se broj verbalnih napada i pretnji putem interneta i društvenih mreža. Isto tako izražen je i veliki broj pritisaka na novinare i medije. U 2016. godini evidentirana su 33 slučaja, dok je u prvih 8 meseci 2017. godine zabeleženo već 29. Iako su napravljeni određeni pomaci, na primer, u decembru 2016. godine potpisan je Sporazuma o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti između Ministarstva unutrašnjih poslova, Republičkog javnog tužilaštva i 7 novinarskih i medijskih udruženja, vode se posebne evidencije napada na novinare u tužilaštvu i predviđeno je hitno postupanje u tim slučajevima, čini se da to nije dovoljno.

Istrage zločina nad novinarima se ne sprovode brzo i efikasno, a to pre svega potvrđuje činjenica da i dalje imamo veliki broj nerešenih slučajeva, tri nerasvetljena ubistva novinara. Saradnja sa institucijama je poboljšana zahvaljujući potpisanom sporazumu, ali to nije dovoljno da bi situacija bila na zadovoljavajućem nivou.

C1 Statistika o bezbednosti i nekažnjivosti

Regionalna platforma za zagovaranje slobode medija i bezbednosti novinara vodi bazu podataka o napadima na novinare u šest zemalja regiona (Bosni i Hercegovini, Kosovu, Makedoniji, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji).¹⁰⁰ I pored toga što su u Srbiji postignuti određeni pomaci u ovoj oblasti, broj napada i pretnji na novinare se nije smanjio. Prema podacima iz regionalne baze podataka, u Srbiji je u periodu od 1. septembra 2016. do 31. avgusta 2017. godine zabeleženo ukupno 40 incidenata, koji obuhvataju fizičke, verbalne i napade na imovinu, praćenje novinara i diskriminaciju medija i novinara. Ovde se nastavlja trend iz prethodne godine, **smanjuje se broj fizičkih napada na novinare i druge medijske radnike**. S druge strane povećava se broj verbalnih napada putem interneta i društvenih mreža.

VRSTE SLUČAJEVA	1.9.2016–31.8.2017.
Verbalne pretnje	28
Fizički napad	8
Napad na imovinu	1
Nadzor	2
Diskriminacija	1
Ukupno	40

Najveći broj napada zabeleženih u posmatranom periodu jesu verbalni napadi i pretnje po život i telo novinara i članova njihovih porodica. **Posebno je primetno povećanje pretnji putem društvenih mreža i na internetu**. U posmatranom periodu NUNS je zabeležio 28 verbalnih napada. Treba posebno naglasiti period predizborne kampanje za predsedničke izbore održane u aprilu 2017. godine u toku kojeg je bio primetan veliki broj uvreda i pretnji putem interneta upućenih novinarima i medijima koji su bili kritički nastrojeni prema medijima koji su bili navijački orijentisani prema kandidatu vladajuće koalicije.

Jedan od takvih primera zabeležen je u junu 2017. godine kada su novinarki Cenzolovke upućene pretnje smrću samo nekoliko sati nakon što je na sajtu Cenzolovke objavljen njen tekst „Pretnje niških ekstremista: Sad će doći Vučićevo obezbeđenje, oni znaju sa novinarima”. Novinarki je na fejsbuk stigla poruka sledeće sadržine: „Kamenjarko, ići ćeš pod mač ubrzo”. Poslata je sa lažnog profila na kome je fotografija Mirosljuba Petrovića, inače poznatog po izjavama da aktiviste pojedinih NVO,

¹⁰⁰ Lista slučajeva napada na novinare, Regionalna platforma za zagovaranje slobode medija i bezbednosti novinara. Pristupljeno: 14.7.2017. <http://safejournalists.net/rs/homepage/>

homoseksualce, ateiste... treba kažnjavati smrtnim kaznama – kamenovanjem i slanjem „pod mač”¹⁰¹. Slučaj je i dalje u toku pred tužilaštvom.

U posmatranom periodu **zabeležen je i veliki broj pretnji upućenih Nedimu Sejdinoviću i rukovodstvu Nezavisnog društva novinara Vojvodine**. Jedan od tih verbalnih napada desio se u aprilu 2017. godine kada je Nedim Sejdinović preko društvenih mreža dobio veliki broj pretećih i uvredljivih poruka, a neke se mogu smatrati i ozbiljnom pretnjom smrću. Poruke su počele da pristižu nakon što je na svom privatnom fejsbuk profilu objavio fotografiju žute patke, simbola građanske inicijative „Ne davimo Beograd”, uz poruku „Srećan Veliki patak svima koji slave”¹⁰².

U novembru 2016. godine zabeležena je ozbiljnija pretnja upućena jednoj novinarki i njenoj porodici. Naime, Udruženje „Zajedno” obavestilo je NUNS da je novinarka Radio-televizije Novi Pazar Sajma Redžepfendić meta „osuda uz pretnje smrću, njoj, njenoj porodici, njenom detetu (bebi od 10 meseci)”. Uvreda i preteće poruke su usledile nakon što je Redžepfendić na svom fejsbuk profilu objavila „ispovest žena, samohranih majki, koje su doživele neprijatnost i verbalni nasrtaj sa upslenicima u Islamskoj zajednici u Srbiji”. Kada je status sa FB profila novinarkine preneo portal Glas Pazara, usledile su osude i pretnje novinarki, koje nisu prestale ni posle brisanja objave sa stranice dotičnog portala¹⁰³.

Sledeću grupu napada čine stvarni napadi na novinare, a tu spadaju pre svega fizički napadi. **U posmatranom periodu zabeleženo je 8 fizičkih napada**. Kao što smo rekli, u poslednje dve godine primetan je pad broja fizičkih napada na novinare. U posmatranom periodu zabeležen je i jedan napad na imovinu.

Jedan od težih napada na novinare desio se u januaru 2017. godine u Beogradu kada su nepoznate osobe napale snimatelja turske novinske agencije Anadoluja Nihada Ibrahimkadića u blizini železničke stanice u Beogradu. Ibrahimkadić je tada zadobio teške povrede¹⁰⁴. Slučaj još uvek nije rešen, niti je otkriven identitet napadača.

¹⁰¹ Cenzolovka, „Pretnje smrću novinarki Cenzolovke: Kamenjarko, ići ćeš pod mač ubrzo”; Cenzolovka, 27. jun 2017. Pristupljeno: 14.7.2017. <https://www.cenzolovka.rs/pritisaci-i-napadi/pretnje-smrcu-novinarke-cenzolovke-kamenjarko-ici-ces-pod-mac-ubrzo/>

¹⁰² Glavanjić, Zoran, „Pretnje i uvrede zbog šale o patki”, Radio Slobodna Evropa, 18. april 2017. Pristupljeno: 14.7.2017. <https://www.slobodnaevropa.org/a/slobodnogovora-pretnje-novinarima/28436470.html>

¹⁰³ Nezavisno udruženje novinara Srbije, „Hronika napada i pritisaka na novinare u 2016”, Beograd, 2016, str. 18. Pristupljeno: 17.7.2017.

¹⁰⁴ Mirković, Jelena, „U Beogradu napadnut snimatelj turske Anadoluje”; N1, 5. januar 2017. Pristupljeno: 14.7.2017. <http://rs.n1info.com/a219219/Vesti/Vesti/Napadnut-snimatelj-Anadoluje-u-Beogradu.html>

Još jedan primer fizičkog napada na novinare desio se u Novom Pazaru, kada je Senada Župljanina napalo više pripadnika obezbeđenja Muamera Zukorlića, lidera Bošnjačke demokratske zajednice Sandžaka, narodnog poslanika i predsednika Odbora za obrazovanje u Narodnoj skupštini Srbije. Napadači su Župljanina oborili na zemlju i pokušali da mu otmu foto-aparat, a linča ga je spasao pripadnik policije koji je u vreme napada prolazio ulicom, saopštila je Gradska uprava Novog Pazara¹⁰⁵.

U istom periodu **zabeležena su i dva slučaja praćenja novinara**. Jedan je već spomenut, slučaj praćenja novinarki Centra za istraživačko novinarstvo Srbije. Drugi slučaj se desio u Nišu u martu 2017. godine. Nepoznata osoba je iz automobila parkiranog u centru Niša video-kamerom snimala urednika portala Južne vesti Predraga Blagojevića, a kada je Blagojević pokušao da svojim telefonom fotografije automobil, vozač je dao gas i pobjegao¹⁰⁶.

Posebno treba napomenuti pritiske na novinare i druge medijske profesionalce, koji su iz godine u godinu u porastu. Prema bazi podataka koju vodi Nezavisno udruženje novinara Srbije, u **2016. godini evidentirana su 33 slučaja pritiska na novinare i medije što je za 16 više nego u 2015. godini**, dok je u prvih 8 meseci 2017. godine zabeleženo već 29¹⁰⁷. Ti slučajevi obuhvataju kako razne vrste pritisaka od strane državnih funkcionera, političara i drugih moćnika, tako i zabranjivanje novinarima da prisustvuju određenim događajima ili nepozivanje na određene događaje svih ili pojedinih medija, kao i pritiske na kritički nastrojene novinare i medije prema vlasti od strane drugih medija. Posebno treba napomenuti da je primetan porast slučajeva u kojima se nekim ili svim novinarima zabranjuje da izveštavaju sa određenih mesta, kao i slučajeva da neki novinari/mediji nisu ni pozvani na određene događaje. Jedan od veoma opasnih pritisaka koje možemo okarakterisati kao etiketiranje novinara jeste slučaj kada je šef poslaničke grupe SNS-a u Skupštini Srbije Aleksandar Martinović najpre u Skupštini Srbije, a potom i u emisiji „Upitnik“ na RTS-u, javno prikazao fotografije više građana koji su učestvovali na uličnim protestima „protiv diktature“, među kojima i novinare Nedima Sejdinovića, Antonelu Rihu, Dragoljuba Petrovića, Zorana Kesića i Dinka Gruhonjića,

kao i Luku Višnjića, sina novinarku Olje Bečković, i na taj način ih prozivao što učestvuju u demonstracijama¹⁰⁸.

Jedan od događaja koji je obeležio posmatrani period je polaganje zakletve novog predsednika Srbije u maju ove godine. Tog dana je **napadnuto 6 novinara, a po rečima nekih od njih, policija koja je stajala u blizini nije ništa preduzela**¹⁰⁹. Neke od njih su fizički sprečavali da obavljaju svoj posao, što je bio slučaj sa novinarom Danasa Lidijom Valtner, koju su određene osobe bukvalno odnele „sa mesta događaja“, novinarima VICE-a i Insajdera je prećeno, dok su novinarku Radio Beograda i portala Espresso odgurnute. Iako postoje fotografije na kojima se vide počinioci, nije se daleko otišlo, do trenutka završetka ovog izveštaja postupak pred tužilaštvom je još uvek bio u toku¹¹⁰.

U Srbiji su još uvek nerešena ubistva troje novinara. Prvi zločin dogodio se 1994. godine, kada je smrtno stradala novinarka magazina Duga Radislava Dada Vujasinović. Godine 1999. ubijen je Slavko Ćuruvija, novinar, glavni urednik i vlasnik Dnevnog telegrafa, a 2001. je ubijen novinar Milan Pantić, dopisnik Večernjih novosti iz Jagodine. Do danas ovi zločini nisu rasvetljeni, a izvršio i nalogodavci ubistava nisu pronađeni i osuđeni.

Prema bazi podataka NUNS-a, u posmatranom periodu zabeleženo je 7 napada i pritisaka na novinarska udruženja i njihove predstavnike, a to su pre svega bili pritisci na udruženja koja kritički pišu o postupcima vlasti, mada ti pritisci u nekim slučajevima potiču i od nekih medija koji su bliski vlasti.

Poslednjih nekoliko godine učestali su napadi na internet-portale i sajtove medija. Prema podacima iz baze podataka koju vodi Share fondacija, u periodu između 1. septembra 2016. godine i 31. avgusta 2017. godine **zabeleženo je 6 tehničkih napada, odnosno hakovanja internet-portala i onlajn medija**. Po podacima iz ove baze podataka, nijedan od ovih slučajeva do trenutka završetka ovog izveštaja nije rešen.

105 Nezavisno udruženje novinara Srbije, „Hronika napada i pritisaka na novinare u 2016“, Beograd, 2016, str. 16. Pristupljeno: 17.7.2017.

106 Južne vesti, „Nepoznata osoba kamerom iz auta snimala novinara Južnih vesti“, Južne vesti, 22. mart 2017. Pristupljeno: 17.7.2017. <https://www.juznevesti.com/Hronika/Nepoznata-osoba-kamerom-iz-auta-snimala-novinaru-Juznih-vesti.sr.html>

107 Lista slučajeva pritiska na novinare, Nezavisno udruženje novinara Srbije. Pristupljeno: 17.7.2017. <http://www.bazenuns.rs/srpski/napadi-na-novinare>

108 Vučić, Marija, „Na 18. godišnjicu ubistva Ćuruvije, Martinović targetira novinare i njihove porodice“, Cenzolovka, 12. april 2017. Pristupljeno 17.7.2017. <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/na-18-godisnjicu-ubistva-curuvije-martinovic-targetira-novinare-i-njihove-porodice/>

109 Vučić, Marija, „Na dan inauguracije šest napada na novinare, policija mirno posmatrala“, Cenzolovka, 31. maj 2017. Pristupljeno: 17.7.2017. <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/na-dan-inauguracije-pet-napada-na-novinare-policija-mirno-posmatrala/>

110 U međuvremenu je Prvo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu odbacilo krivične prijave novinara, na šta su pojedini novinari podneli prigovor Višem javnom tužilaštvu, koje je 28.12.2017. prihvatilo prigovor novinara, a predmet je vraćen Prvom osnovnom javnom tužilaštvu radi preduzimanja svih neophodnih dokaznih radnji u cilju potpunog utvrđivanja činjeničnog stanja i donošenja javnotužilačke odluke.

C2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara?

U Srbiji nije razvijena posebna politika koja bi podržala zaštitu novinara. Međutim, postoje određeni napreci u ovoj oblasti. U skladu sa Akcionim planom za poglavlje 23 „Pravosuđe i osnovna prava” predviđeno je zaključivanje sporazuma između predstavnika policije i tužilaštva, sa jedne strane, i novinarskih i medijskih udruženja, sa druge strane, i on je trebalo da bude potpisan u prva dva kvartala 2016. godine, ali se sa potpisivanjem tog sporazuma kasnilo. Nakon prvog neuspješnog pokušaja potpisivanja Sporazuma o saradnji i merama za podizanje nacrta sporazuma. Međutim, novi predlog nacrta ovog sporazuma koji je na kraju i potpisan, udruženjima je dostavilo Republičko javno tužilaštvo i taj predlog je sadržao većinu zahteva koje su pomenuta udruženja dostavila Republičkom javnom tužilaštvu i Ministarstvu unutrašnjih poslova. Potpisnici ovog sporazuma su se saglasili da je neophodno uspostaviti nove oblike saradnje između novinara, novinarskih i medijskih udruženja, sa jedne strane, i tužilaštva i policije, sa druge strane. **Osnovni cilj Sporazuma je da se uspostavi sistem mera za obezbeđivanje efikasnije krivično-pravne zaštite novinara**¹¹¹.

Sporazum je pre svega predviđao osnivanje Stalne radne grupe što je i učinjeno nakon njegovog potpisivanja. Stalna radna grupa je sačinjena od ovlašćenih predstavnika svih strana potpisnica. Redovne sednice se održavaju na tri meseca, a po potrebi sastanci se mogu održavati i češće. Kao što je već rečeno, cilj je da se uspostavi efikasnija zaštita novinara. **Uspostavljen je određeni mehanizam saradnje, a sve strane potpisnice određile su lica za kontakt i koordinaciju** preko kojih strane potpisnice komuniciraju kada se desi neki napad na novinare kako bi prijavile slučaj i razmenile informacije, kao i radi dobijanja određenih informacija o slučajevima u skladu sa zakonom. Predviđena je i izrada analize Krivičnog zakonika i postupanja nadležnih organa, kao i dosadašnjeg načina komunikacije i stepena otvorenosti nadležnih institucija prema medijima, a tim temama će se baviti dve podgrupe u kojima će svaka strana potpisnica imati predstavnika, to su podgrupa za analizu krivičnog zakonodavstva i podgrupa za stepen otvorenosti institucija¹¹².

¹¹¹ Sporazuma o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti

¹¹² Nakon odluke tužilaštva da odbaci krivične prijave novinara napadnutih za vreme polaganja zakletve predsednika Srbije, neulazeći u samu odluku, NUNS, zajedno sa NDNV-om i ANEM-om, je bio nezadovoljan obrazloženjem i udruženja tražila su hitan sastanak sa republičkim javnim tužiocem Zagorkom Dolovac i najavili da će o svom daljem statusu u Stalnoj radnoj grupi odlučiti nakon sastanka.

I dok, sa jedne strane, novinari i medijski stručnjaci smatraju da to jeste dobar korak u saradnji, nezadovoljni su načinom na koji se on sprovodi i smatraju da je to još jedna obaveza koja je trebalo da bude ispunjena u okviru Poglavlja 23 Akcionog plana. Sa druge strane, zamenik Republičkog javnog tužilaštva, koji je i predstavnik u Stalnoj radnoj grupi, smatra da je potpisivanje Sporazuma veoma pozitivna stvar i da to nije samo jedna obaveza koju je trebalo doneti u sklopu Akcionog plana. On takođe smatra da ima dosta nerazumevanja sa svih strana u pogledu očekivanja nekih predstavnika šta tužilaštvo treba i može da uradi, a sa druge strane, postoje zakonska ograničenja koja to ne dozvoljavaju. Sama **implementacija Sporazuma, s obzirom na to da je potpisan u decembru 2016. godine, ide dobro, iako predstavnici nekih udruženja ne dele to mišljenje.**

„Implementacija je počela dobro, čini mi se da se dobro razvija, ima teškoća, one što se tiče tužilaštva se sastojе u tome da su tužioci naučeni da se strogo pridržavaju zakona, a to znači da kada se neko javi kao predstavnik novinarskog udruženja i na osnovu sporazuma traži informacije o slučajevima, prva reakcija je da oni pitaju gde je vama ovlašćenje. Jer, kako je zakonom predviđeno, ako nije u pitanju oštećeni, svakome drugom se traži ovlašćenje. Udruženja nemaju ovlašćenja, što po zakonu nije dovoljno, a mi pravimo fikciju da je to dozvoljeno po tome što smo potpisali sporazum i to je državni interes zbog Akcionog plana. Iako predstavnici nekih udruženja smatraju da smo spori ili neodlučni, mi pokušavamo da ovaj sporazum uskladimo sa zakonom i da ono što je u njemu predviđeno bude i pruženo.”¹¹³

Ne postoje posebni mehanizmi za praćenje i izveštavanje o pretnjama i nasilju nad novinarima, ali postoje određeni pomaci. Tužilaštvo je počelo da vodi evidenciju krivičnih dela učinjenih na štetu novinara i predvidelo je hitno postupanje u slučajevima napada na novinare, što je takođe bilo predviđeno Akcionim planom za Poglavlje 23. Naime, Republički javni tužilac je 22. 12. 2015. godine doneo Uputstvo A br. 802/15 o vođenju posebnih evidencija u apelacionim, višim i osnovnim javnim tužilaštvima u odnosu na krivična dela učinjena na štetu lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, u vezi s poslovima koje obavljaju i napada na internet stranice medija, u kojim predmetima je potrebno hitno postupanje. Evidencija treba da sadrži podatke o učiniocu krivičnog dela, oštećenom, krivičnom delu, preduzetim radnjama i donetim tužilačkim i sudskim odlukama. Prema tom uputstvu, Republičkom javnom tužilaštvu treba da se dostavljaju kvartalni izveštaji s podacima sadržanim u posebnim evidencijama. Republičko javno tužilaštvo vodi pomenute evidencije u kojima se nalaze podaci o napadima u skladu sa za-

¹¹³ Branko Stamenković, zamenik Republičkog javnog tužioca, intervjuisan od strane Marije Vukasović 30. avgusta 2017.

konom. Tužilaštvo redovno, jednom mesečno, udruženi-
njima šalje podatke sa ažuriranim statusima predmeta.

Moglo bi se reći da je država prepoznala potrebu da se
briga za bezbednost novinara stavi na viši nivo, pre sve-
ga zbog potpisivanja Sporazuma o saradnji i merama za
podizanje nivoa bezbednosti, hitnog postupanja i vođe-
nja evidencija napada na novinare, kao i činjenice da
je osnovana Komisija za razmatranje činjenica do kojih
se došlo u istragama koje su vođene povodom ubista-
va novinara. U Akcionom planu za Poglavlje 23 postoj-
ji takođe cela jedna oblast koja se bavi slobodom izra-
žavanja i slobodom i pluralizmom medija (3.5). Međutim,
čini se da to nije dovoljno da bi se poboljšala bezbed-
nost novinara. Na to pre svega ukazuju veliki broj napa-
da na novinare i pretnji koje im se upućuju, kao i veliki
broj nerešenih slučajeva napada. Sa druge strane, **javni
funkcioneri veoma retko i selektivno daju izjave u ko-
jima se osuđuju napadi na novinare kada se oni de-
se.** Jedan takav slučaj se desio kada je u januaru fizički
napadnut Nihad Ibrahimkadić, što je ministar unutrašnjih
poslova javno osudio.

U Srbiji ne postoje posebna dokumenta državnih orga-
na koja pružaju smernice policiji i vojsci. Jedine smernice
koje postoje za tužilaštva za hitno postupanja u slu-
čajevima napada na novinare predviđene su u pome-
nutom uputstvu donetom od strane Republičkog javnog
tužilaštva.

Saradnja državnih institucija s novinarskim udruženjima
se u poslednjih godinu dana donekle poboljšala, samim
potpisivanjem Sporazuma o saradnji i uspostavljanjem
mehanizma posredstvom lica za kontakt i koordinaciju.
Pomoću tih tačaka udruženja imaju mogućnost da prijave
napad na novinare i mogu jednostavnije da dođu do
informacija o samim slučajevima. Međutim, uprkos tome
što je učinjen napredak i što je Republičko javno tuži-
laštvo počelo da vodi evidencije napada, mi i dalje imamo
razliku u broju slučajeva koji se vode u evidenciji
Nezavisnog udruženja novinara Srbije i Republičkog jav-
nog tužilaštva. Razlozi za to su različiti, ima slučajeva da
novinar nije prijavio udruženju napad pa ga udruženja
nemaju u evidenciji, ali ima i slučajeva da tužilaštvo ne
vodi neki slučaj koji se nalazi u bazi podataka NUNS-a.
Isto tako, i pored uspostavljanja mehanizma i saradnje,
imamo veliki broj nerešenih slučajeva. U posmatranom
periodu, **od ukupno 39 incidenata zabeleženih u na-
šoj bazi podataka, 26 je još u postupku pred tužilaš-
tvom,** u 8 slučajeva je utvrđeno da nema elemenata kri-
vičnih dela koja se gone po službenoj dužnosti, odno-
sno nema mesta za gonjenje, a u tri slučaja je odbačena
krivična prijava. U jednom slučaju je doneta prvostepe-

na presuda¹¹⁴, a u jednom je podnet optužni predlog. I
dalje postoji dosta slučajeva koji još nisu rešeni, neki od
njih su napad na Davora Pašalića 2014. godine, pokušaj
ubistva Dejana Anastasijevića 2007. godine i napad na
Ivana Ninića 2015. godine. Čini se da ne postoje zado-
voljavajuće javne reakcije državnih institucija u slučaju
napada i nasilja nad novinarima. U poslednjih nekoliko
meseci tužilaštvo izlazi u javnost sa određenim informa-
cijama o pojedinim slučajevima, ali to nije dovoljno da bi
se moglo govoriti o zadovoljavajućem nivou.

Prema važećim zakonima, **u mere elektronskog nadzo-
ra koje se preduzimaju prema građanima, pa i prema
novinarima, spadaju praćenje i snimanje i tajni nad-
zor komunikacije.** Te mere predstavljaju posebne do-
kazne radnje i preduzimaju se, uz dozvolu suda, samo u
slučaju postojanja neke osnovane sumnje da su učinje-
na određena krivična dela propisana zakonom i da se
na drugi način ne mogu prikupiti dokazi za krivično go-
njenje ili bi njihovo prikupljanje bilo znatno otežano¹¹⁵.
**Za sada ne postoje materijalni dokazi da se taj elek-
tronski nadzor sprovodi ilegalno,** već može samo da
se pretpostavlja da su u određenim slučajevima predu-
zimane mere van zakonskih ovlašćenja i bez dozvole
suda, a sve zbog nepostojanja efikasne kontrole orga-
na koji se bave elektronskim nadzorom.

To pokazuje i slučaj Predraga Blagojevića, glavnog
urednika internet-portala Južne vesti. Prema rečima
Blagojevića, ceo slučaj je krenuo tako što je on počeo
da uočava probleme u komunikaciji putem mejla i pu-
tem pošte sa određenim osobama, a pre svega sa pred-
stavnicima britanske ambasade, što se ponovilo i kod
slanja SMS-a. Takve stvari su se dešavale i sa predstavnici-
ma američke i australijske ambasade.

„Nakon tih događaja i nakon konsultacija sa nekoliko
institucija, Poverenikom za zaštitu informacija od jav-
nog značaja i podataka o ličnosti, nekoliko nevladinih
organizacija koji se bave ovom temom, obratio sam se
Višem sudu u Nišu tražeći informaciju da li su dali na-
log da budem stavljen pod meru tajnog nadzora i dobio
sam odgovor da oni nisu takav nalog izdali. A od poli-
cije sam dobio odgovor koji može da se tumači na dva
načina. MUP je odbio da informacije dostavi, uz obra-
zloženje da je na taj podatak stavljena oznaka 'strogo
poverljivo'. Jedni tumače da su odgovorili da jesam i da
je ministar moj slučaj stavio pod oznaku strogo pover-
ljivo, a drugi smatraju da je odgovor takav da je iz njega
nemoguće utvrditi da li je policija nadgledala moje ko-

114 Povodom pretnji koje su upućene novinarima N1
televizije u oktobru 2016. godine, prvostepeni sud
je osudio počinioca na uslovnu osudu, godinu dana
zatvora, istovremeno odredio da se ona neće izvršiti
ako osuđeni ne učini novo krivično delo u periodu od
3 godine. <http://rs.n1info.com/a289209/Vesti/Vesti/Uslovna-kazna-zatvora-zbog-pretnji-novinarima-N1.html>

115 Zakonik o krivičnom postupku. Član 161 do 173.

munikacije ili ne. Ono što se desilo nakon svega toga je incident u martu ove godine kada sam video da me čovek iz parkiranih kola snima video-kamerom i kad sam izvadio telefon da slikam i krenuo da ga pitam zašto to radi, on je spustio kameru i dao gas. Inače, slučaj je odmah prijavljen policiji, dat je opis auta i fotografa, a nadležne institucije još nisu utvrdile identitet osobe, pa čak nisu ušli ni u trag automobilu na osnovu registracije, tvrdeći da takva registracija ne postoji u bazi. Iz čega može da se zaključi da je u pitanju bila neka službena registracija, odnosno da je u pitanju neka služba bezbednosti.”¹¹⁶

C3 Da li se krivični i građanski pravosudni sistem efektivno bave pretnjama i aktima nasilja nad novinarima?

Generalno, u Srbiji ne postoje posebne institucije/jedinice posvećene istrazi, gonjenju, zaštiti i sigurnosti novinara i pitanju nekažnjivosti. Jedini izuzetak predstavlja Komisija za razmatranje činjenica do kojih se došlo u istragama koje su vođene povodom ubistava novinara. Nezavisno udruženje novinara Srbije smatra da treba podržati svaki pokušaj da se rasvetle ubistva novinara i NUNS je delegirao svog predstavnika u Komisiju. Međutim, predstavnik je napustio rad Komisije jer **NUNS smatra da Komisija ne treba da se bavi istražnim radnjama**, da je to posao države, a da Komisija treba da inicira pokretanje pitanja odgovornosti zbog toga što su i posle više od 20 godina ostala nerasvetljena ubistva troje novinara. Komisija je napravila neke pomake u svom radu u slučaju ubistva novinara Milana Pantića. Predsednik Komisije Veran Matić je naveo da je policijska istraga okončana, da su prikupljeni dokazi o motivima i osumnjičenima, te da je istraga pokazala da je Pantić ubijen upravo zbog svog novinarskog rada i istraživačkih tekstova o korupciji i kriminalu u Jagodini i tom delu Srbije¹¹⁷.

U Srbiji ne postoje posebne procedure koje se bave zaštitom žena od napada, kao ni za žene novinarke. Prema podacima iz regionalne baze podataka, u Srbiji je tokom posmatranog perioda evidentiran jedan fizički napad, 5 verbalnih pretnji i jedan napad na imovinu novinarki, kao i praćenje novinarki CINS-a.

Država ne obezbeđuje dovoljne resurse za istrage za pretnje i nasilje nad novinarima, a to se pre svega odnosi na ljudske resurse. Glavni pokazatelj je to što nema rezultata u istragama, pogotovo u slučajevima ubistva novinara, kao i činjenica da istražni i predistražni postupci traju veoma dugo.

Policija preduzima odgovarajuće mere zaštite ako oštećenom preti opasnost od učinioca krivičnog dela ili drugih lica. Postoje primeri kada su prema novinarima preduzete mere zaštite. Veliki problem predstavlja to što ima novinara koji su pod policijskom pratnjom. **Prema podacima udruženja, postoje novinari koji su pod višegodišnjom stalnom zaštitom**, ali zvanične podatke o broju nismo mogli dobiti zato što bi davanje tih informacija moglo da ugrozi njihovu bezbednost. Problem predstavlja pre svega to što ta zaštita u nekim slučajevima traje veoma dugo, kao što je slučaj s Vladimirom Mitrićem, novinarom Večernjih novosti iz Loznice, koji je rekao da živi sa policijskom pratnjom već 12 godina.

Eksperti su saglasni u tome da se istrage zločina nad novinarima ne sprovode brzo i efikasno. Tu činjenicu potvrđuje veliki broj nerešenih slučajeva. Samo u posmatranom periodu imamo nerešenih 27 slučajeva. Tek u jednom slučaju je pokrenut sudski postupak, dok se ostali još nalaze pred tužilaštvom u predistražnom ili istražnom postupku. Takođe je još nerešen slučaj pokušaja ubistva Dejana Anastasijevića 2007. godine kada su napadači podmetnuli bombe-kašikare na prozor njegovog stana. Prema poslednjim saznanjima, istraga ovog napada ni do danas nije počela, odnosno postupak je još u predistražnoj fazi. Imamo i dva slučaja prebijanja novinara – Davora Pašalića 2014. godine i Ivana Ninića 2015. godine i ni u jednom slučaju još nije utvrđen identitet počinioca. Činjenice koje ukazuju da državni organi ne rade efikasno svoj posao jesu nerešena ubistva tri novinara. U slučaju Slavka Čuruvije koji je ubijen 1999. godine sudski postupak je još u toku. Dok su u slučajevima Radislave Dade Vujasinović i Milana Pantića postupci još uvek u predistražnoj fazi. **Iako je Komisija za istraživanje ubistava novinara istakla da je došlo do napretka u istrazi ubistva Milana Pantića, optužnica ni do danas nije podignuta.**

Gonjenje počilaca krivičnih dela ne sprovodi se protiv svih aktera zastrašivanja i nasilja prema novinarima, uključujući i nalogodavce i počinioce. Problem je i dalje u tome što nisu rasvetljene pozadine krivičnih dela. **Uglavnom se samo procesuiraju direktni počinioci, a naručioc delu ostaju neotkriveni.** Primer za to predstavlja suđenje za ubistvo novinara Slavka Čuruvije. Postupak dugo traje, a stiže se utisak da postoji mogućnost da se na kraju neće otkriti direktni nalogodavci tog ubistva nego samo direktni izvršioc.

Stiže se utisak da i dalje nema odgovarajućih obuka u policiji, tužilaštvu, sudstvu i advokaturi. U prethodnom

¹¹⁶ Predrag Blagojević, urednik internet-portala Južne vesti, intervjuisan od strane Marije Vukasović 19. maja 2017.

¹¹⁷ Danas, „Rasvetljeno ubistvo novinara Milana Pantića“, Danas, 8. jun 2017. Pristupljeno 27.7.2017. http://www.danas.rs/drustvo.55.html?news_id=347954&title=Rasvetljeno+ubistvo+novinara+Milana+Panti%C4%87a

periodu je bilo organizovano nekoliko skupova na kojima su učestvovali sudije, tužioci, advokati i predstavnici medija, i to je davalo određene rezultate. Između ostalog, to je dovelo do toga da novinari mogu da shvate s kakvim se problemima sreću u tužilaštvu i u sudovima, a i sudije su, sa druge strane, bolje shvatile položaj novinara. Takve specijalizovane edukacije predviđene su Akcionim planom za Poglavlje 23, pa su tako i obuke i edukacije predviđene sa potpisanim Sporazumom o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti. Sporazumom su predviđene obuke za pripadnike tužilaštva i policije sa ciljem da se obezbedi bolje razumevanje specifične problematike i efikasnije postupa-

nje od strane nadležnih organa u slučajevima ugrožavanja bezbednosti novinara. S druge strane, ovim sporazumom predviđene su i edukacije novinara u pogledu prava na krivično-pravnu zaštitu i obaveze u pogledu krivičnog postupka i obuke novinara i vlasnika medija o osnovima informacione bezbednosti informativnih internet-portala. Po Akcionom planu, obuke za javne tužioce, policijske službenike i reprezentativna udruženja novinara trebalo je da počnu još od prvog kvartala 2016. godine. Međutim, obuke koje predviđa pomenuti sporazum o saradnji još nisu sprovedene, a predviđeno je da se sprovedu u narednom periodu.

Lista intervjuisanih pojedinaca

Ime i prezime	Pozicija/Organizacija	Datum intervjua
Nadežda Budimović	Novinar u lokalnom nedeljniku	19. maj 2017.
Predrag Blagojević (anoniman)	Urednik internet-portala Medijski stručnjak	19. maj 2017. 20. maj 2017.
Gordana Suša	Medijski stručnjak	25. maj 2017.
Stojan Marković	Novinar lokalnog nedeljnik	25. maj 2017.
Vukašin Obradović	Medijski stručnjak i urednik lokalnog nedeljnika	26. maj 2017.
Miloš Stojković	Advokat	29. maj 2017.
Mileva Malešić	Novinar TV kanala	31. maj 2017.
Zoran Stanojević	Novinar javnog medijskog servisa	5. jun 2017.
Igor Božić	Novinar TV kanala	6. jun 2017.
Dino Jahić	Urednik neprofitnog medija	14. jun 2017.
Dinko Gruhonjić	Profesor na Filozofskom fakultetu	15. jun 2017.
Branislav Božić	Novinar dnevnog lista	21. jun 2017.
Branko Stamenković	Zamenik Republičkoj javnog tužioca	30. avgust 2017.

Reference i izvori

Knjige, studije i istraživanja

Balkanska istraživačka mreža i Reporteri bez granica, Ko je vlasnik medija u Srbiji?, Beograd, 2017. Dostupno na: <http://serbia.mom-rsf.org/rs/> (Pristupljeno: 4.7.2017.)

Biro za društvena istraživanja, Mediji, javnost i izbori 2017., Beograd, 2017. Dostupno na: <http://www.birodi.rs/wp-content/uploads/2017/08/Mediji-javnost-izbori-2017.pdf> (Pristupljeno: 4.7.2017.)

Biro za društvena istraživanja, Monitoring centralnih informativnih emisija, Beograd, 2017. Dostupno na: <http://www.autonomija.info/birodi-predsednik-srbije-dominira-na-najvecim-televizijama.html> (Pristupljeno: 24.8.2017.)

Centar za istraživanje korupcije, Oglašavanje u štampanim medijima, Beograd, 2017. Dostupno na: <http://cik.co.rs/2017/03/24/oglasavanje-u-stampanim-medijima-za-nedelju-dana-kandidati-potrosili-priblizno-45-miliona-dinara/> (Pristupljeno: 26.6.2017.)

Freedom house, Freedom of the Press 2017, Washington, 2017. Dostupno na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/serbia> (Pristupljeno: 15.6.2017.)

Local Press, Istraživanje o pritiscima na lokalne medije i novinare lokalnih medija, Kragujevac, 2017. Dostupno na: <http://localpress.org.rs/wp-content/uploads/2017/05/Istra%C5%BEivanje-o-pritiscima-na-lokalne-medije-i-novinare-lokalnih-medija.pdf> (Pristupljeno: 11.7.2017.)

Nezavisno udruženje novinara Srbije, Aneksi ugovora o radu novinara, urednika i honorarnih saradnika, Beograd, 2013. Dostupno na: <http://www.nuns.rs/info/activities/20174/za-efikasniju-zastitu-profesionalnih-prava-novinarah.html> (Pristupljeno: 12.7.2017.)

Nezavisno udruženje novinara Srbije, Hronika napada i pritisaka na novinare u 2016, Beograd, 2016. Dostupno na: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2016/12/brosura-hronika-napadai-pritisaka-na-novinare-6.pdf> (Pristupljeno: 12.7.2017.)

Nezavisno udruženje novinara Srbije, Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara, Srbija, Beograd, 2016. Dostupno na:

<http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2016/12/Izve%C5%A1taj-ZB-Indikator-i-Slobode-Medija-2016-SRB.pdf> (Pristupljeno: 12.7.2017.)

Novosadska novinarska škola, Ostvarivanja javnog interesa u javnim medijskim servisima u Srbiji, Novi Sad, 2016. Dostupno na: http://www.novinarska-skola.org.rs/sr/wp-content/uploads/2016/12/NNS_publikacija_final.pdf (Pristupljeno: 29.6.2017.)

Reporteri bez granica, World Press Freedom Index, Pariz, 2017. Dostupno na: <https://rsf.org/en/serbia> (Pristupljeno: 15.6.2017.)

Savet za štampu, Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju, Beograd, 2016. Dostupno na: <http://birnsrbija.rs/wp-content/uploads/2016/12/Smernice-za-primenu-kodeksa-novinarasrbije-u-onlajn-okruzenju.pdf> (Pristupljeno: 12.7.2017.)

Srećko Mihailović, Miroslav Ružica, Tanja Jakobi, Boris Jašović, Maja Jandrić, Gradimir Zajić, Mirjana Vasović, Zoran Stojiljković, Vojislav Mihailović i Dušan Torbica. Od novinara do nadničara. Prekarni rad i život. Beograd: Fondacija za otvoreno društvo, Srbija i Centar za razvoj sindikalizma, 2016. (Pristupljeno: 11.7.2017.)

Pravna dokumenta i izveštaji

CRTA, Građani na straži, Izveštaj CRTA posmatračke misije, Beograd, 2017. Dostupno na: <http://www.gradjaninastrazi.rs/wp-content/uploads/2017/05/CRTA-GNS-Izvestaj-2017-Final.pdf> (Pristupljeno: 4.7.2017.)

Evropska komisija, Radni dokument komisije: Republika Srbija 2016, Izveštaj o napretku, Brisel, 2016. Dostupno na: http://eukonvent.org/wp-content/uploads/2016/11/godisnji_izvestaj_16_srp.pdf (Pristupljeno: 15.6.2017.)

Krivični zakonik, Službeni glasnik Republike Srbije br.85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html

Lista slučajeva blokiranja internet sadržaja, Share foundation. Poslednja izmena: 1. avgust 2017. Dostupno na: <http://monitoring.labs.rs/> (Pristupljeno: 30.8.2017.)

Lista slučajeva pritisaka na novinare, Nezavisno udruženje novinara Srbije. Dostupno na: <http://www.bazenuns.rs/srpski/napadi-na-novinare> (Pristupljeno: 17.7.2017.)

Lista slučajeva napada na novinare, Regionalna platforma za zagovaranje slobode medija i bezbednosti novi-

nara. Dostupno na: <http://safejournalists.net/rs/homepage/> (Pristupljeno: 14.7.2017.)

Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, Izveštaj o sprovođenju Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti za 2016, Beograd, 2017. Dostupno na: <http://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/izvestajiPoverenika/2016/izvestaj2016.pdf> (Pristupljeno: 10.7.2017.)

Pravilnik o sufinansiranju projekata za ostvarivanje iz javnog interesa u oblasti javnog informisanja. Službeni glasnik Republike Srbije br.83/14, 58/15 i 12/16. Dostupno na: Pravilnik o sufinansiranju projekata za ostvarivanje iz javnog interesa u oblasti javnog informisanja

Pravilnik o izmenama i dopunama Pravilnika o sufinansiranju projekata za ostvarivanje javnog interesa. Službeni glasnik Republike Srbije br.10-00-312017-04. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/izmene_i_dopune/030217-pravilnik_o_izmenama_i_dopunama_pravilnika_o_sufinansiranju_projekata_za_ostvarivanje_javnog_interesa_u_oblasti_javnog_informisanja.html

Pravilnik o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje. Službeni glasnik Republike Srbije br.55/2015. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_obavezama_pruzalaca_medijskih_usluga_tokom_predizborne_kampanje.html

Regulatorno telo za elektronske medije, Izveštaj o radu za 2016.godinu, Beograd, 2017. Dostupno na: <http://rem.rs/uploads/files/PDF/Izvestaj%20o%20radu%202016.pdf> (Pristupljeno 20.6.2017.)

Savet za štampu, Izveštaj o monitoringu poštovanja Kodeksa novinara Srbije u dnevnim štampanim medijima, Beograd, 2017. Dostupno na: <http://www.savetzastampu.rs/doc/monitoring-2016/izvestaj-o-monitoringu-postovanja-kodeksa-novinara-srbije-u-dnevnim-stampanim-medijima-mart-decembar-2016.pdf> (Pristupljeno: 5.7.2017.)

Savet za štampu, Izveštaj o radu Saveta za štampu za 2016.godine, Rad komisije za žalbe. http://www.savetzastampu.rs/cirilica/izvestaji/110/2017/07/18/1501/izvestaj-o-radu-saveta-za-stampu-za-2016_-godinu.html (Pristupljeno: 5.7.2017.)

Statut Republičke radiodifuzne agencije, Službeni glasnik Republike Srbije br.102/2005. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/statut_republicke_radiodifuzne_agencije.html

Ustav Republike Srbije. Službeni glasnik Republike Srbije br.98/06. http://paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html

Viši sud u Beogradu, Izveštaj o broju tužbi podnetih protiv novinara u vezi sa objavljivanjem informacija u medijima, u periodu od 1.9.2016. Do 31.8.2017.godine, 19.9.2017. (Pristupljeno: 20.9.2017.)

Zakon o elektronskim medijima. Službeni glasnik Republike Srbije br.83/2014, 6/2016. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_elektronskim_medijima.html

Zakon o izboru narodnih poslanika. Službeni glasnik Republike Srbije br.35/2000, 57/2003 – odluka USRS, 72/2003 – dr.zakon, 75/2003 – ispr. Dr.zakon, 18/2004, 101/2005 – dr.zakon, 85/2005 – dr.zakon, 28/2011 – odluka US, 36/2011 i 104/2009 – dr.zakon. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izboru_narodnih_poslanika.html

Zakon o javnom informisanju i medijima. Službeni glasnik Republike Srbije br.83/2014, 58/2015 i 12/2016 – autentično tumačenje. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_informisanju_i_medijima.html

Zakon o javnim medijskim servisima. Službeni glasnik Republike Srbije br.83/2014,103/2015. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnim_medijskim_servisima.html

Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina. Službeni glasnik Republike Srbije br.72/2009, 20/2014 – odluka US i 55/2014. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_nacionalnim_savetima_nacionalnih_manjina.html

Zakon o obligacionim odnosima. Službeni list SFRJ br.29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, Službeni list SRJ br.31/93 i Službeni list SCG br.1/2003 – Ustavna povelja. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_obligacionim_odnosima.html

Zakon o oglašavanju. Službeni glasnik Republike Srbije br.6/2016. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_oglasavanju.html

Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, Službeni glasnik Republike Srbije br.120/2004, 54/2007, 104/2009 i 36/2010. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_slobodnom_pristupu_informacijama_od_javnog_znacaja.html

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, Službeni list SRJ br.11/2002, Službeni list SCG br.1/2003 – Ustavna povelja, i Službeni glasnik Republike Srbije

br.72/2009 – dr.zakon i 97/2013 – odluka US. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_pra-va_i_sloboda_nacionalnih_manjina.html

Novinarski članci

Autonomija, Novinarska i medijska udruženja: Politička presuda protiv NDNV, Autonomija, 16.maj.2017. Dostupno na: <http://www.autonomija.info/novinarska-i-medijska-udruzenja-politicka-presuda-apelacionog-suda-protiv-ndnv-a.html> (Pristupljeno: 30.6.2017.)

Bjeletić, Gordana, „Ekipa N1 bez obrazloženja izbačena iz prostorija SNS u Zaječaru”, TV N1, 23.april 2017. Dostupno na: <http://rs.n1info.com/a244178/Vesti/Vesti/Ekipa-N1-izbacena-iz-prostorija-SNS-u-Zajecaru.html> (Pristupljeno: 4.7.2017.)

Cenzolovka, „Apelacioni sud: NIN nije kriv, Stefanović da plati troškove”, Cenzolovka, 28.april 2017. Dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/apelacioni-sud-nin-nije-kriv-stefanovic-da-plati-troskove/> (Pristupljeno: 11.7.2017.)

Cenzolovka, „Pretnje smrću novinarki Cenzolovke: Kamenjarko, ići ćeš pod mač ubrzo”, Cenzolovka, 27.jun 2017. Dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/pretnje-smrcu-novinar-ki-cenzolovke-kamenjarko-ici-ces-pod-mac-ubrzo/> (Pristupljeno:14.7.2017.)

Danas, „Rasvetljeno ubistvo novinara Milana Pantića”, Danas, 8.jun 2017. Dostupno na: http://www.danas.rs/drustvo.55.html?news_id=347954&title=Rasvetljeno+ubistvo+novinara+Milana+Panti%C4%87a (Pristupljeno 27.7.2017.)

Glavonjić, Zoran, „Pretnje i uvrede zbog šale o patki”, Radio Slobodna Evropa, 18.april 2017. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/sloboda-govora-pretnje-novinarima/28436470.html> (Pristupljeno: 14.7.2017.)

Južne vesti, „Nepoznata osoba kamerom iz auta snimala novinara Južnih vesti”, Južne vesti, 22.mart 2017. Dostupno na: <https://www.juznevesti.com/Hronika/Nepoznata-osoba-kamerom-iz-auta-snimala-novinar-a-Juznih-vesti.sr.html> (Pristupljeno: 17.7.2017.)

Kljajić, Sanja, „Najtuženiji mediji Blic, Kurir i Informer, a Kodeks se krši svakodnevno i vrlo intenzivno”, Vojvođanski istraživačko-analitički centar -VOICE, 21.april 2017. Dostupno na: <http://voice.org.rs/najtuzeniji-mediji-blic-kurir-i-informer-a-kodeks-se-krsi-svakodnevno-i-vrlo-intenzivno/> (Pristupljeno: 30.6.2017.)

Kolundžija, Denis, „Sud vratio Slobodana Arežinu na mesto direktora programa”, Cenzolovka, 29.maj 2017. Dostupno na:

<https://www.cenzolovka.rs/drzava-i-mediji/sud-vratio-slobodana-arezinu-na-mesto-direktora-programa/> (Pristupljeno: 12.7.2017.)

Mirković, Jelena, „U Beogradu napadnut snimatelj turske Anadolije”, N1, 5.januar 2017. Dostupno na: <http://rs.n1info.com/a219219/Vesti/Vesti/Napadnut-snimatelj-Anadolije-u-Beogradu.html> (Pristupljeno: 14.7.2017.)

Nedeljnik, „Vulin: Tražiću smenu rukovodstva RTS-a”, Nedeljnik, 17.april 2017. Dostupno na: <http://www.nedeljnik.rs/nedeljnik/portalnews/vulin-trazicu-smenu-rukovodstva-rts-a> (Pristupljeno: 12.7.2017.)

NUNS, „Vlast u Valjevu ugrožava slobodu javnog informisanja”, NUNS, 27.4.2017. Dostupno na: <http://www.nuns.rs/info/statements/30758/nuns-vlast-u-valjevu-ugrozava-slobodu-javnog-informisanja.html> (Pristupljeno: 10.7.2017.)

Petrović, Ivana, „Pobuna Jovice Vasića je pobuna svakog poniženog čoveka dovedenog do ivice”, City radio, 18.oktobar 2017. Dostupno na: <http://www.cityradio.rs/vesti/drustvo/6160/pobuna-jovice-vasica-je-pobuna-svakog-ponizenog-coveka-dovedenog-do-ivice.html> (Pristupljeno: 11.7.2017.)

Vučić, Marija, „Na 18.godišnjicu ubistva Ćuruvije, Martinović targetira novinare i njihove porodice”, Cenzolovka, 12.april 2017. Dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/na-18-godisnjicu-ubistva-curuvije-martinovic-targetira-novinare-i-njihove-podrice/> (Pristupljeno 17.7.2017.)

Vučić, Marija, „Na dan inauguracije šest napada na novinare, policija mirno posmatrala”, Cenzolovka, 31.maj 2017. Dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/na-dan-inauguracije-pet-napada-na-novinare-policija-mirno-posmatrala/> (Pristupljeno: 17.7.2017.)

